

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького
Факультет громадського здоров'я та суспільного благополуччя

Кафедра філософії та педагогіки

Пона Олег Степанович

**Педагогічна комунікація як чинник ефективного
навчального процесу**

Кваліфікаційна робота

галузь знань А Освіта

спеціальність А1 Освітні науки

ОПП Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник

Доцент, кандидат педагогічних наук

Мартин В.Д.

Львів – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	
	1.1	Формування професійної ідентичності педагога через призму педагогічної комунікації
	1.2	Структура, функції та основні характеристики педагогічної комунікації
	1.3	Види та моделі педагогічної комунікації у сучасній освіті
	1.4	Роль педагогічної комунікації у формуванні ефективного навчального середовища
РОЗДІЛ 2.	ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	
	2.1	Особливості комунікативної взаємодії викладача і студента в освітньому процесі
	2.2	Психолого-педагогічні умови ефективної комунікації в навчанні у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького
	2.3	Вплив стилів педагогічного спілкування на результативність навчального процесу у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького
	2.4	Бар'єри педагогічної комунікації та шляхи їх подолання
РОЗДІЛ 3.	ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ	
	3.1	Організація, етапи та методика проведення дослідження Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького
	3.2	Аналіз рівня сформованості комунікативних умінь учасників навчального процесу
	3.3	Розроблення та впровадження педагогічної програми (тренінгу, методичних рекомендацій) з удосконалення комунікації
	3.4	Аналіз результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ		70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ		73
ДОДАТКИ		79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна освіта перебуває у процесі глибоких змін, пов'язаних із переходом від традиційної, авторитарної моделі навчання до особистісно орієнтованої, де центральне місце посідає взаємодія між учасниками освітнього процесу. Одним із ключових чинників ефективності навчальної діяльності виступає педагогічна комунікація, яка забезпечує взаєморозуміння, мотивацію, співпрацю та розвиток особистості студента чи учня.

Проблема якості педагогічної комунікації набуває особливої ваги в умовах цифровізації освіти, зростання ролі дистанційного навчання та необхідності формування нової культури педагогічного спілкування. Від уміння педагога ефективно комунікувати залежить не лише успішність навчального процесу, а й створення комфортного психологічного клімату, формування позитивної мотивації до пізнання та розвитку самостійності здобувачів освіти. Отже, дослідження педагогічної комунікації як чинника ефективності навчального процесу є надзвичайно актуальним і має як теоретичне, так і практичне значення для сучасної педагогічної науки та освітньої практики.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати сутність педагогічної комунікації та визначити її вплив на ефективність навчального процесу, а також розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення комунікативної взаємодії в освітньому середовищі.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати науково-теоретичні підходи до розуміння сутності педагогічної комунікації.
2. Визначити структуру, функції та основні характеристики педагогічної комунікації.

3. Розкрити роль і значення педагогічного спілкування у забезпеченні ефективності навчального процесу.

4. Виявити чинники, що впливають на результативність педагогічної комунікації, та шляхи подолання комунікативних бар'єрів.

5. Провести емпіричне дослідження стану педагогічної комунікації у навчальному процесі.

6. Розробити й апробувати методичні рекомендації щодо підвищення ефективності комунікативної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Об'єкт дослідження – процес педагогічної комунікації у системі освіти.

Предмет дослідження – педагогічна комунікація як чинник підвищення ефективності навчального процесу.

Передбачається, що ефективність навчального процесу істотно зростатиме за умови цілеспрямованого вдосконалення педагогічної комунікації, впровадження особистісно орієнтованих та інтерактивних методів навчання, а також розвитку комунікативної культури педагогів і здобувачів освіти.

Методи дослідження

Для реалізації поставленої мети використано комплекс взаємопов'язаних методів:

теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, порівняння наукових джерел із проблеми педагогічної комунікації;

емпіричні – спостереження, анкетування, бесіда, тестування, педагогічний експеримент;

статистичні – кількісна та якісна обробка отриманих результатів для перевірки достовірності висновків.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні рекомендацій щодо вдосконалення комунікативної діяльності педагогів, формуванні сприятливого комунікативного середовища в освітніх закладах, а також у

можливості використання матеріалів роботи у процесі підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Робота викладена на 77 сторінках комп'ютерного тексту. Структурно робота включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел (42 найменування), 3 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1.1. Формування професійної ідентичності педагога через призму педагогічної комунікації

Для глибшого розуміння сутності педагогічної комунікації необхідно насамперед звернутися до аналізу базових понять «спілкування» та «комунікація». Спілкування не зводиться лише до процесу передавання інформації — воно передбачає взаємодію, у ході якої відбувається взаємовплив між партнерами, кожен із яких є активним учасником цього процесу.

На початковому рівні, коли спілкування розглядається як обмін інформацією, відбувається становлення особистості через розвиток її комунікативних здібностей, навичок і поведінкових стратегій. У цьому контексті важливим є формування соціальної активності, уміння шукати, сприймати та передавати необхідну інформацію.

Другий рівень — «спілкування як процес взаємного сприймання» — розкриває його психологічну природу. Тут формуються перцептивні, рефлексивні, емоційно-емпатійні риси особистості, що визначають здатність до взаєморозуміння або, навпаки, породжують непорозуміння між учасниками комунікації.

Наступний рівень — «спілкування як система міжособистісних відносин» — пов'язаний із розвитком статусно-рольових характеристик індивіда, засвоєнням соціальних норм і моделей поведінки, притаманних певному психологічному типу.

Традиційно спілкування розглядають у двох площинах: технічній (що відображає рівень комунікативної компетентності) та стратегічній (пов'язаній з особистісними особливостями комунікатора). Об'єднуючись у межах єдиного

комунікативного наміру, ці рівні формують комунікативну культуру, яка відображає ступінь сформованості внутрішнього світу особистості як суб'єкта спілкування. Водночас у процесі взаємодії з іншими людьми індивід набуває досвіду соціального пізнання, професійного становлення та самореалізації. Таким чином, саме через спілкування забезпечується розвиток, навчання і виховання особистості.

Вагомий внесок у розуміння феномена педагогічного спілкування зробив О. Фенцик, який трактував його як цілісну систему соціально-психологічної взаємодії між педагогом і здобувачами освіти. Учений підкреслював, що педагогічне спілкування охоплює обмін інформацією, пізнання особистості учня, здійснення виховного впливу, організацію взаємин за допомогою різноманітних комунікативних засобів, а також передачу особистісного потенціалу викладача своїм вихованцям [32].

У процесі розв'язання навчальних завдань спілкування виступає важливим інструментом налагодження ефективного психологічного контакту між педагогом і здобувачами освіти. Воно сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання, підтримує зацікавленість у пізнавальній діяльності та створює сприятливу психологічну атмосферу, необхідну для активного засвоєння знань.

Під час реалізації виховних завдань комунікативна взаємодія допомагає встановлювати довірливі стосунки між учителем і учнями, формує морально-ціннісну спрямованість особистості та забезпечує гармонійний розвиток міжособистісних відносин у колективі.

Розвивальний аспект спілкування полягає у створенні педагогом таких психологічних ситуацій, які стимулюють самопізнання, самоосвіту й самовиховання учнів. Через комунікацію відкриваються можливості для виявлення індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти, здійснюється корекція його поведінкових і особистісних якостей, що забезпечує повноцінний розвиток особистості в освітньому середовищі.

На наш погляд, поняття «спілкування» є ширшим і первинним стосовно поняття «педагогічна комунікація». Водночас аналіз наукових джерел засвідчує, що чіткої межі між цими категоріями у сучасній науці не існує. Значна частина дослідників, зокрема Т. М. Дрідзе, М. С. Каган і Т. Н. Астафурова, розглядають їх як синонімічні або взаємозамінні поняття. Вони тлумачать комунікацію як комплекс умінь, навичок і особистісних якостей, що забезпечують процес передавання, сприйняття та інтерпретації інформації, а також встановлення й підтримання ефективного контакту між людьми.

На думку В.Маслової, педагогічна комунікація є особливою формою спілкування, яка підпорядковується загальним психологічним закономірностям міжособистісної взаємодії. Вона включає три ключові складові: комунікативну (обмін інформацією), інтерактивну (організація спільної діяльності) та перцептивну (взаємне сприйняття і розуміння партнерів по спілкуванню). Саме їх поєднання забезпечує цілісність і результативність педагогічної взаємодії [23].

Подібну позицію щодо побудови ефективних професійних взаємин з точки зору психології ділового спілкування висвітлює В.Зливков [6]. У її підході ділове та неформальне спілкування розглядаються як взаємопов'язані процеси, що охоплюють три основні соціально-психологічні складові — перцептивну, комунікативну та інтерактивну. Вчена підкреслює, що педагогічна комунікація є формою навчальної взаємодії, у якій поєднуються ключові компоненти: викладач, зміст навчальної інформації та учень (група учнів) [11].

На думку О.Жирун [5], розвиток професійно важливих комунікативних умінь у студентів педагогічних закладів має спиратися на глибоке засвоєння риторики, культури мовлення та мовних норм. Вона відносить до комунікативно-мовних умінь здатність аналізувати, створювати й вирішувати професійно значущі комунікативні ситуації, застосовувати здобуті знання у

нових умовах, а також дотримуватися етичних і мовленнєвих норм педагогічного спілкування [2].

С.Мусатов [21] визначає, що культура професійного мовлення має ґрунтуватися на таких принципах, як змістовність, логічність, структурна завершеність висловлювання, уміння добирати мовні засоби відповідно до комунікативної ситуації, дотримання мовних норм, доцільність і виразність мовлення.

Г.Онуфрієнко пропонує міждисциплінарний підхід до розуміння професійної мовної діяльності, поєднуючи в ньому знання з риторики, логіки, психології, соціології, філософії, етики, семіотики, поетики, нейрофізіології та теорії інформації [10]. На її думку, ділове спілкування слід розглядати як професійну форму комунікації, побудовану на принципах риторики — науки про ефективність і доцільність мовлення. Дослідниця також наголошує на важливості електронних комунікацій, які розширюють можливості взаємодії за допомогою сучасних технічних засобів — телефонів, комп'ютерів, копіювальної та візуалізаційної техніки, що забезпечують колективну форму обміну інформацією.

О.Семенов [31] розглядає професійну діяльність педагога крізь призму міжособистісного спілкування, взаємодії в колективі, формування авторитету, самоствердження, подолання конфліктів, адаптації до професійного середовища, стресостійкості та готовності до ефективного виконання професійних обов'язків.

Отже, педагогічна комунікація постає як багатогранний процес, у якому одночасно реалізуються комунікативна, перцептивна та інтерактивна функції. Вона охоплює широкий спектр засобів – вербальних, візуальних, символічних і кінетичних, завдяки яким забезпечується ефективна взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу. Залежно від ситуації, педагогічна комунікація може мати контактний або дистанційний, інформаційний, мотиваційно-

спонукальний, координаційний характер, виконуючи при цьому роль організуючого чинника навчальної взаємодії.

Її відмінними рисами є подвійна спрямованість, багаторівнева інформативність, висока репрезентативність та синтетичність, що виявляються у новій якості змісту педагогічного спілкування, зумовленій природою взаємодії між суб'єктами освітнього процесу.

Будь-яка педагогічна комунікація розгортається у соціальному контексті, тому має не лише професійний, а й морально-ціннісний вимір. Вона передбачає від педагога глибоке усвідомлення:

- власних потреб, переконань і професійних цінностей;
- здатності до адекватного сприйняття нових ідей і явищ;
- знання соціокультурних норм і традицій різних спільнот;
- рефлексії власних психоемоційних станів.

У працях О. Фенцик, С. Мусатов, М. Куць та інших дослідників простежується думка про близькість понять «педагогічна комунікація» і «педагогічна культура». Науковці підкреслюють, що становлення комунікативної культури педагога пов'язане з ієрархією професійних цілей – від соціально-психологічних і комунікативно-організаторських до інтеграційно-комунікативних, що відповідають різним етапам педагогічної діяльності (планування, координація, аналіз тощо).

З позицій гуманістичного підходу педагогічна культура визначається як динамічна система педагогічних цінностей, творчих методів діяльності та особистісних досягнень учителя, спрямованих на формування освітніх практик, у центрі яких стоїть людина як носій культури. Відповідно до цього, у структурі педагогічної культури виокремлюють ціннісний, особистісний і діяльнісний компоненти.

Таким чином, педагогічна комунікативна культура може бути визначена як система цінностей, норм і засобів, що регулюють педагогічну взаємодію, а

також як інтегральна характеристика професійної майстерності педагога. Вона водночас виступає:

- ціннісною основою педагогічної діяльності (ціннісний підхід);
- засобом, способом і результатом професійної самореалізації (діяльнісний підхід);
- вираженням особистості педагога (особистісний підхід).

Отже, педагогічна комунікативна культура включає в себе такі ключові елементи:

- знання правил і норм ефективної комунікації;
- розуміння індивідуальних особливостей здобувачів освіти;
- усвідомлення власних комунікативних якостей;
- уміння керувати комунікативними ситуаціями;
- ціннісне ставлення до особистості студента;
- орієнтацію на комунікативний ідеал як професійну мету.

Усе це дає підстави розглядати педагогічну комунікацію не лише як засіб інформаційного обміну, а як фундаментальний механізм формування гуманістичних відносин у сучасному освітньому просторі.

Оволодіння педагогом комунікативними якостями та їх практична реалізація у формі комунікативних умінь забезпечують ефективну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу, сприяють психологічній гармонії у колективі та створюють умови для моделювання процесу спілкування з урахуванням можливих змін у структурі, змісті й організації навчальної діяльності. Саме ці якості є підґрунтям для впровадження особистісно орієнтованого підходу до кожного здобувача освіти.

Комунікативна компетентність викладача базується на поєднанні комунікативних здібностей і комунікативних умінь, детальний опис яких подано у працях відомих психологів і педагогів — О. Ковальов, О. Коркішко, В. Маслова та інших.

На думку М. Коць [17], до кола комунікативних якостей належать властивості, що визначають ставлення особистості до інших людей і до самої себе, характер її міжособистісних взаємин, а також риси, які безпосередньо відображають особливості процесу спілкування. Таке широке тлумачення дозволяє розглядати комунікативні якості як інтегральну характеристику особистості, що пронизує всі аспекти її діяльності.

Відповідно, комунікативні вміння, за визначенням Семенова, — це синтез загальнопсихологічних, соціально-психологічних і професійних характеристик, які проявляються у поведінці, мовленні та стилі взаємодії людини з іншими. У цьому контексті будь-яка особистісна риса, що впливає на спосіб комунікації, може розглядатися як комунікативна.

Якщо ж розглядати ці положення крізь призму професійної ідентичності педагога, то стає очевидним, що саме педагогічна комунікація — у всьому розмаїтті її форм і функцій — є одним із ключових чинників формування професійного «Я» педагога. Вона визначає його стиль спілкування, систему цінностей, способи взаємодії з учнями та колегами.

У цьому зв'язку особливого значення набуває дослідження структури професійної діяльності педагога, визначення умов, що впливають на її ефективність, аналіз рівнів сформованості професійних умінь і компетенцій, а також виявлення системоутворюючих компонентів змісту педагогічної підготовки у межах особистісно орієнтованої освітньої парадигми.

Погляди, сформовані у вітчизняній психології, узгоджуються із сучасними західними концепціями, згідно з якими професійна ідентичність трактується як центральний компонент особистості, що забезпечує успішну адаптацію до професійного середовища, визначає стабільність кар'єри та зумовлює її динаміку. Вона ґрунтується на таких ключових чинниках, як компетентність, професійна придатність, мотивація до діяльності та гармонійна взаємодія з соціальним оточенням.

Професійна ідентичність педагога відображає цілісну систему дій і установок, які забезпечують гармонійне поєднання його теоретичної підготовки та практичної реалізації в освітньому процесі. У цьому контексті можна виокремити три ключові структурні компоненти:

- суб'єктний, що характеризує здатність педагога застосовувати набуту професійну компетентність у реальних педагогічних ситуаціях;

- об'єктний, який визначає специфіку організації, структури й перебігу педагогічної діяльності;

- та предметний, що репрезентує її результативність і вплив на розвиток учасників освітнього процесу.

Суб'єктний компонент охоплює активність педагога у формуванні власної професійної позиції, зокрема через самопізнання, самодіагностику, самооцінку й аналіз власної діяльності. Він також включає вміння оцінювати й коригувати об'єкт і зміст своєї роботи відповідно до нових педагогічних викликів.

Об'єктний компонент проявляється безпосередньо в освітньому процесі, який педагог організовує й реалізує. Його особливості визначаються такими аспектами, як [35] :

- партнерська взаємодія між педагогами в межах колективної професійної діяльності;

- багаторівнева система узгодження проміжних і кінцевих результатів навчального процесу;

- створення умов для ефективного функціонування педагогічної системи на всіх етапах освітнього циклу.

У межах цього компонента педагог узгоджує власні професійні ресурси з потребами й можливостями учнів, налагоджує співавторські відносини з вихованцями, координує спільну діяльність і підтримує баланс між індивідуальними та груповими формами взаємодії.

Предметний компонент визначає внесок педагога у досягнення колективного результату навчання, який відображає якість освітнього процесу та рівень сформованості знань, умінь і ціннісних орієнтацій здобувачів освіти.

Отже, педагогічна комунікація виступає інтегративною основою професійної ідентичності викладача. Вона поєднує в собі ціннісний, рефлексивний, операційно-діяльнісний і співпрацівний досвід, формуючи цілісну систему взаємодії, що сприяє розвитку професійної самосвідомості, гнучкості та ефективності педагогічної діяльності.

1.2. Структура, функції та основні характеристики педагогічної комунікації

Педагогічна комунікація є фундаментальним механізмом організації навчально-виховного процесу, що забезпечує ефективний обмін інформацією, досвідом, емоційними станами та ціннісними орієнтаціями між учасниками освітнього середовища. Вона виступає як важливий чинник формування професійної ідентичності педагога та розвитку особистості учня, сприяє соціалізації, адаптації та інтеграції у колектив.

Структура педагогічної комунікації визначається як сукупність взаємопов'язаних компонентів, які забезпечують цілісність і ефективність процесу спілкування. До основних складових належать:

1. *Суб'єктний компонент.* Включає діяльність педагога, спрямовану на застосування набутого професійного досвіду та компетентності в освітньому процесі. Цей компонент передбачає:

- усвідомлення власної професійної позиції;
- самодіагностику та самоконтроль;
- рефлексію власної діяльності;
- адаптацію способів взаємодії залежно від контингенту учнів.

2. *Об'єктний компонент.* Відображає структуру та організацію педагогічного процесу. Його особливості включають:

- організацію педагогічної співпраці між колегами;
- багаторівневий підхід до досягнення результатів навчання;
- координацію індивідуальних і групових форм взаємодії;
- інтеграцію особистого потенціалу педагога з потребами та запитам учнів.

3. *Предметний компонентю.* Виявляється у результатах педагогічної діяльності та відображає внесок педагога у реалізацію освітніх завдань. Він охоплює:

- рівень засвоєння знань і навичок учнями;
- формування ціннісних і соціальних компетентностей;
- вплив на розвиток самостійності та критичного мислення учнів.

Педагогічна комунікація є багатовимірним процесом, який виконує низку взаємопов'язаних функцій, що забезпечують ефективність освітнього процесу, гармонізацію взаємодії учасників навчання та формування професійної ідентичності педагога. Кожна з функцій проявляється на різних рівнях педагогічної діяльності та спрямована на досягнення інтегрованого результату, що охоплює пізнавальний, емоційний і соціально-психологічний аспекти взаємодії.

1. *Комунікативна функція.* Основою педагогічного процесу є обмін інформацією. Комунікативна функція забезпечує системну організацію та підтримку передачі знань, професійного досвіду, методичних прийомів і ціннісних орієнтацій від педагога до учня і навпаки. Вона включає вербальні та невербальні засоби комунікації (мова, жести, міміка, символи, зображення), що сприяють точності, зрозумілості та емоційній насиченості процесу навчання. Завдяки цій функції педагог формує у здобувачів освіти здатність до активного

сприйняття, осмислення та використання отриманої інформації в практичній діяльності.

2. *Перцептивна функція.* Ця функція орієнтована на забезпечення взаємного розуміння та сприйняття емоційного, психічного та когнітивного стану співрозмовника. Вона передбачає розвиток емпатії, здатності аналізувати мотивацію, очікування та потреби учнів. Перцептивна функція дозволяє педагогу коректно реагувати на сигнали учнів, своєчасно виявляти труднощі у навчанні або соціалізації та створювати атмосферу довіри, психологічного комфорту й підтримки у навчальному середовищі.

3. *Інтерактивна функція.* Педагогічна комунікація як соціальна взаємодія реалізується через координацію спільної діяльності та організацію ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Інтерактивна функція сприяє формуванню командного духу, розвитку соціальної компетентності, вмінню працювати у групі та налагоджувати міжособистісні стосунки. Вона також забезпечує оптимальну організацію колективної діяльності, де поєднуються індивідуальні й групові завдання, і створює умови для активного включення кожного учня в навчальний процес.

4. *Мотиваційна функція.* Педагогічна комунікація активно впливає на розвиток внутрішньої мотивації учнів. Мотиваційна функція полягає у стимулюванні пізнавальної активності, формуванні інтересу до навчання та саморозвитку, підвищенні навчальної самостійності та відповідальності. Вона забезпечує створення психологічно комфортного середовища, у якому учень відчуває себе цінним, активним учасником освітнього процесу та має внутрішнє бажання досягати поставлених цілей.

5. *Регулятивна функція.* Ця функція полягає у встановленні та підтримці норм поведінки, правил взаємодії, організаційних вимог і дисципліни під час освітнього процесу. Регулятивна функція дозволяє педагогові ефективно планувати та координувати навчальні й виховні дії, забезпечувати послідовність

і системність освітніх заходів, контролювати прогрес учнів та організовувати діяльність у межах навчальної групи.

6. *Рефлексивна функція.* Рефлексивна функція передбачає аналіз, оцінку та корекцію результатів навчання, власних дій педагога та поведінки учнів. Вона включає усвідомлення ефективності застосованих методів, прийомів комунікації, взаємодії та результативності освітніх стратегій. Завдяки цій функції педагог здатний постійно вдосконалювати свої професійні навички, модифікувати стратегії впливу на учнів та створювати більш адаптивне і продуктивне навчальне середовище.

Усі ці функції взаємопов'язані та взаємодоповнюють одна одну, формуючи цілісну систему педагогічної комунікації, яка забезпечує інтеграцію знань, емоцій та соціальних навичок у навчальному процесі. Їхнє узгоджене застосування створює умови для реалізації особистісно-орієнтованого підходу, розвитку критичного мислення, емоційної компетентності учнів та формування професійної ідентичності педагога.

Педагогічна комунікація має низку специфічних характеристик, які визначають її ефективність та вплив на навчально-виховний процес. Ці характеристики не лише окреслюють суть взаємодії між педагогом та учнями, а й формують підґрунтя для розвитку професійної ідентичності педагога, створення сприятливого психологічного клімату та забезпечення індивідуалізації навчання.

1. *Подвійна спрямованість.* Ця характеристика означає, що педагогічне спілкування відбувається в обох напрямках: від педагога до учня та від учня до педагога. Така двостороння взаємодія забезпечує діалогічність процесу, дозволяє своєчасно враховувати зворотний зв'язок, реагувати на потреби та емоційні стани учнів, коригувати освітній процес у реальному часі. Подвійна спрямованість також формує відчуття партнерства між учасниками навчання, сприяє розвитку критичного мислення та самостійності здобувачів освіти.

2. *Поліінформативність*. Педагогічна комунікація охоплює значно ширше коло інформації, ніж простий обмін знаннями. Вона включає передачу емоцій, цінностей, норм соціальної поведінки та моральних установок, що дозволяє формувати всебічно розвинену особистість. Поліінформативність забезпечує багатовимірну взаємодію, де навчальний матеріал поєднується із соціально-психологічним та емоційним досвідом, що особливо важливо у формуванні емпатії, толерантності та готовності до співпраці.

3. *Репрезентативність*. Ця характеристика підкреслює, що педагогічна комунікація відображає особистість педагога, його професійні переконання, стиль взаємодії та систему цінностей. Репрезентативність забезпечує можливість трансляції педагогічного досвіду, авторитету та моделювання позитивних форм поведінки. Водночас вона створює середовище, де учні отримують не лише знання, а й приклад професійної культури, що сприяє формуванню їх власного стилю спілкування та ціннісних орієнтацій.

4. *Соціальний контекст*. Педагогічна комунікація завжди відбувається у певному соціальному та культурному середовищі, що впливає на зміст і форму взаємодії. Соціальний контекст включає культурні, моральні та етичні норми, усталені соціальні ролі, колективні цінності та очікування учасників процесу. Врахування цих факторів дозволяє педагогу ефективно організувати навчальний процес, підтримувати взаєморозуміння та уникати непорозумінь, а також формувати у студентів соціальну компетентність і здатність до адаптації у різних групових та культурних середовищах.

5. *Динамічність*. Педагогічна комунікація є процесом гнучким та змінним, здатним адаптуватися до нових умов освітнього середовища, змін у складі учнів, їх індивідуальних особливостей, потреб та інтересів. Динамічність проявляється у здатності педагога коригувати стратегії взаємодії, змінювати методи подачі матеріалу, підтримувати різноманітні форми спілкування (усне, письмове, візуальне, дистанційне) та оперативно реагувати на непередбачувані

ситуації у класі. Ця характеристика дозволяє забезпечити ефективність педагогічного процесу навіть у складних або нестабільних умовах, сприяючи максимальному розвитку потенціалу кожного студента.

Таблиця 1.1

Структура, функції та характеристики педагогічної комунікації

Компонент/Функція	Складові та особливості	Практичне значення
<i>Суб'єктний компонент</i>	Професійна позиція, самодіагностика, самооцінка, рефлексія, адаптація способів взаємодії	Забезпечує усвідомлену діяльність педагога, розвиток професійної ідентичності
<i>Об'єктний компонент</i>	Організація процесу, співпраця з колегами, багаторівневе досягнення результатів, індивідуальні та групові форми взаємодії	Координація педагогічного процесу, оптимізація спільної роботи
<i>Предметний компонент</i>	Внесок педагога у результат навчання, розвиток компетентностей, формування цінностей та соціальних навичок	Забезпечує досягнення освітніх цілей, ефективність навчання
<i>Комунікативна функція</i>	Обмін знаннями, досвідом та інформацією	Ефективна передача та засвоєння навчального матеріалу
<i>Перцептивна функція</i>	Взаємне сприйняття, розвиток емпатії	Розуміння потреб та станів учнів
<i>Інтерактивна функція</i>	Координація спільної діяльності	Формування групової згуртованості та співпраці
<i>Мотиваційна функція</i>	Стимулювання пізнавальної активності	Підвищення інтересу до навчання та саморозвитку
<i>Регулятивна функція</i>	Контроль норм та правил поведінки	Організація дисципліни та відповідальності
<i>Рефлексивна функція</i>	Аналіз власних дій та результатів учнів	Корекція та вдосконалення педагогічного процесу
<i>Характеристики</i>	Подвійна спрямованість, поліінформативність, репрезентативність, соціальний контекст, динамічність	Зумовлюють ефективність педагогічної взаємодії, розвиток комунікативної культури та професійної

		ідентичності педагога
--	--	-----------------------

Таблиця 1.1 демонструє комплексний підхід до аналізу педагогічної комунікації, виділяючи її структурні компоненти, функції та ключові характеристики, що забезпечують ефективність освітнього процесу. Суб'єктний компонент підкреслює роль педагога як активного учасника спілкування, його здатність до самодіагностики, самооцінки, рефлексії та адаптації методів взаємодії, що формує професійну ідентичність і підвищує усвідомленість дій. Об'єктний компонент відображає організацію навчального процесу, співпрацю з колегами та використання різних форм взаємодії, забезпечуючи координацію та оптимізацію спільної діяльності. Предметний компонент конкретизує внесок педагога у досягнення результатів навчання, розвиток компетентностей учнів та формування соціальних цінностей, що сприяє реалізації освітніх цілей.

Функціональна сторона педагогічної комунікації охоплює низку взаємопов'язаних процесів. Комунікативна функція забезпечує обмін знаннями та інформацією, перцептивна функція сприяє взаєморозумінню та розвитку емпатії, інтерактивна функція підтримує координацію колективної діяльності, а мотиваційна функція стимулює пізнавальну активність учнів. Регулятивна функція контролює дотримання норм і правил, а рефлексивна функція забезпечує аналіз результатів та вдосконалення педагогічної практики.

Характеристики педагогічної комунікації, такі як подвійна спрямованість, поліінформативність, репрезентативність, соціальний контекст та динамічність, визначають її ефективність і впливають на формування комунікативної культури та професійної ідентичності педагога. Усі компоненти та функції разом створюють цілісну систему взаємодії, яка забезпечує високий рівень організації освітнього процесу та сприяє розвитку особистісно-орієнтованого навчання.

1.3. Види та моделі педагогічної комунікації у сучасній освіті

Педагогічна комунікація виступає складною багаторівневою системою, яка інтегрує структуру, функції та специфічні характеристики. Вона забезпечує організацію ефективного освітнього процесу, сприяє розвитку професійної компетентності педагога та формуванню особистісно-орієнтованого підходу до навчання. У цій системі комунікативна культура педагога і його здатність до рефлексії та співпраці стають ключовими чинниками професійної ідентичності.

Педагогічна комунікація є фундаментальним чинником ефективності навчально-виховного процесу, оскільки забезпечує організацію взаємодії між усіма учасниками освітнього середовища та створює умови для розвитку особистості здобувачів освіти. У сучасних умовах розвитку освіти, що характеризуються високою динамічністю та активним використанням інформаційно-комунікаційних технологій, значущість педагогічної комунікації зростає, а її ефективність значною мірою залежить від правильного вибору виду та моделі взаємодії.

Види педагогічної комунікації

Педагогічну комунікацію умовно можна класифікувати за способом передачі інформації, формою взаємодії та рівнем залучення учасників. До основних видів належать [42]:

- вербальна комунікація, яка включає усне та письмове спілкування і забезпечує передачу знань, методичних прийомів, інструкцій та ціннісних орієнтацій. Вона є базовою для організації навчального процесу та формування логічного мислення учнів;

- невербальна комунікація, що використовує жести, міміку, пози та інші невербальні сигнали, створюючи психологічний комфорт і підсилюючи вербальні повідомлення;

- візуальна (образотворча) комунікація, що застосовує схеми, таблиці, інфографіку, презентації та мультимедіа для кращого сприйняття матеріалу та стимулювання творчого мислення;

- дистанційна (електронна) комунікація, яка реалізується через інформаційно-комунікаційні технології та забезпечує індивідуалізацію навчання, розвиток цифрових компетентностей та доступність освітнього процесу;

- міжособистісна (діалогічна) комунікація, спрямована на безпосередню взаємодію педагогів і учнів з метою розвитку партнерських відносин, критичного мислення та емпатії;

- групова та колективна комунікація, що організує взаємодію у групі та сприяє розвитку соціальної компетентності, командної роботи і лідерських якостей.

Сучасна педагогічна наука пропонує кілька моделей, які описують механізми та структуру взаємодії в освітньому процесі:

- Лінійна модель – однонаправлений потік інформації від педагога до студента; ефективна для лекцій і демонстрацій, але обмежує зворотний зв'язок.

- Двостороння (діалогічна) модель – взаємний обмін інформацією, запитання і відповіді; сприяє розвитку критичного мислення та інтерактивності.

- Інтерактивна модель – організація колективної діяльності, фасилітація групової взаємодії; підвищує залученість учнів і стимулює творче мислення.

- Ситуативно-контекстуальна модель – адаптація комунікації до конкретних умов, контингенту та завдань уроку; забезпечує гнучкість та індивідуальний підхід.

- Модель дистанційної комунікації – застосування цифрових технологій у синхронному та асинхронному форматах; сприяє розвитку цифрових компетентностей та доступності освіти.

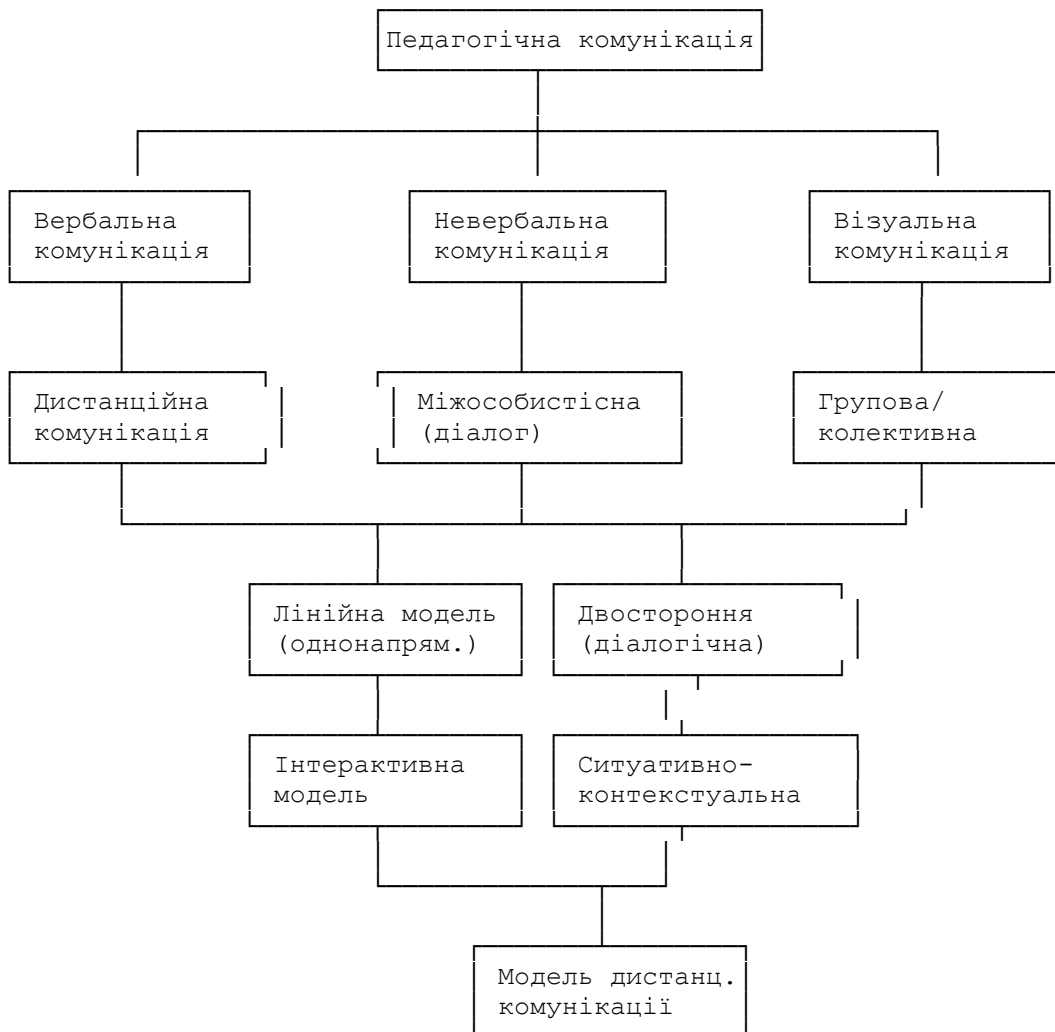
Види та моделі педагогічної комунікації є взаємопов'язаними та часто комбінуються залежно від цілей уроку, складу учнів і специфіки навчального середовища. Наприклад, інтерактивна модель може поєднувати вербальну, невербальну та візуальну комунікацію, а дистанційна модель часто включає асинхронні та синхронні елементи для забезпечення доступності й гнучкості освітнього процесу. Такий підхід дозволяє педагогу не лише передавати знання, а й формувати соціально-комунікативні, емоційні та когнітивні компетентності здобувачів.

Таблиця 1.2.

Порівняння видів і моделей педагогічної комунікації

Вид/Модель	Характеристика	Ціль у навчанні	Переваги	Обмеження
Вербальна	Усне/письмове спілкування	Передача знань, інструкцій	Структурованість, чіткість	Обмежена інтерактивність
Невербальна	Жести, міміка, пози	Емоційна підтримка, комфорт	Підсилене вербальні повідомлення	Може бути неоднозначною
Візуальна	Схеми, презентації, інфографіка	Краща засвоєність матеріалу	Активізація сприйняття, стимул творчості	Потребує ресурсів
Дистанційна	ІКТ, онлайн-платформи	Індивідуалізація, доступність	Розвиток цифрових навичок	Технічні обмеження
Міжособистісна	Діалог, бесіда	Взаєморозуміння, критичне мислення	Сприяє емпатії, партнерству	Потребує компетентності педагога
Групова/колективна	Проекти, дискусії	Командна робота, лідерство	Соціальна компетентність	Важко контролювати в великих групах
Лінійна модель	Однонаправлена	Передача інформації	Простота організації	Обмежений зворотний зв'язок
Двостороння модель	Діалогічна	Взаємодія	Розвиток критичного мислення	Потребує активності учнів
Інтерактивна модель	Колективна діяльність	Командна взаємодія	Підвищує залученість	Вимагає організаторської майстерності
Ситуативно-контекстуальна	Адаптація до умов	Гнучкий підхід	Індивідуалізація	Вимагає високої компетентності

Модель дистанційної комунікації	Онлайн взаємодія	Доступність, індивідуалізація	Гнучкість, розвиток ІКТ	Технічна залежність
---------------------------------	------------------	-------------------------------	-------------------------	---------------------

Схема 1.1: Взаємозв'язок видів та моделей педагогічної комунікації

Пояснення схеми:

1. *Види комунікації* (вербальна, невербальна, візуальна, дистанційна, міжособистісна, групова) формують основу педагогічної взаємодії, забезпечують передачу знань, емоцій, цінностей та соціальних норм.

2. *Моделі комунікації* (лінійна, двостороння, інтерактивна, ситуативно-контекстуальна, дистанційна) визначають структуру, організацію та напрями взаємодії, забезпечують гнучкість, адаптивність і ефективність освітнього процесу.

3. *Взаємозв'язок*: будь-який вид комунікації може поєднуватися з різними моделями залежно від мети заняття, контингенту студентів та освітніх умов, утворюючи оптимальну стратегію педагогічної взаємодії.

Види та моделі педагогічної комунікації у сучасній освіті формують комплексний інструментарій для реалізації особистісно-орієнтованого підходу, розвитку соціально-комунікативних компетентностей студентів і підвищення ефективності навчання. Використання комбінованих моделей дозволяє педагогу адаптувати свій вплив до різних навчальних ситуацій, забезпечуючи оптимальне поєднання передачі знань, розвитку емоційного інтелекту та формування професійних навичок.

1.4 Роль педагогічної комунікації у формуванні ефективного навчального середовища

Педагогічна комунікація є ключовим чинником організації ефективного навчального середовища, яке забезпечує повноцінний розвиток учнів, реалізацію освітніх цілей та формування позитивного психологічного клімату. Вона виступає засобом інтеграції когнітивних, емоційних, соціальних і мотиваційних компонентів освітнього процесу, створюючи умови для взаємодії всіх учасників навчання — педагогів, студентів або учнів, а також колег по професійній діяльності.

Ефективне навчання неможливе без сприятливого психологічного середовища. Педагогічна комунікація сприяє формуванню атмосфери довіри та безпеки, у якій учні відчувають себе почутими і значущими. Завдяки відкритому діалогу, активному зворотному зв'язку, конструктивним обговоренням і підтримці педагог допомагає учням подолати страх помилок та невпевненість у власних знаннях. Психологічний комфорт у навчальному середовищі стимулює активну участь, розвиток критичного мислення, ініціативності та творчих здібностей студентів.

Педагогічна комунікація забезпечує розвиток у учнів не лише навчальних, а й соціальних та емоційних навичок. Через взаємодію з педагогом та однолітками учні набувають здатності до емпатії, співпраці, вирішення конфліктів та конструктивної критики. Організація групових обговорень, дискусій, проєктних та колективних завдань формує уміння слухати, аргументувати свою позицію, враховувати думки інших, а також приймати спільні рішення. Це особливо важливо в умовах формування цілісного освітнього середовища, де взаємодія і взаємоповага між усіма учасниками процесу визначають його ефективність.

Мотивація є однією з провідних складових ефективного навчання, а педагогічна комунікація виступає її потужним стимулятором. Через активне заохочення, конструктивний зворотний зв'язок та персоналізоване спілкування педагог формує у учнів позитивну установку до навчальної діяльності. Важливим елементом є підтримка ініціативи та самостійності учнів, що стимулює внутрішню мотивацію, розвиток інтересу до предмета та відповідальності за власне навчання.

Педагогічна комунікація відіграє важливу роль у координації спільної діяльності та оптимізації організаційних процесів. Вона забезпечує чітке розподілення ролей у групових та колективних завданнях, сприяє плануванню навчальної роботи та визначенню послідовності дій. Координаційна взаємодія

дозволяє поєднувати індивідуальні й колективні форми роботи, підтримує дисципліну та допомагає педагогові враховувати індивідуальні особливості учнів при організації навчального процесу.

Рефлексивний аспект комунікації дозволяє педагогові оцінювати ефективність власних дій і результатів учнів. Педагог аналізує досягнення освітніх цілей, визначає труднощі та адаптує стратегії навчання відповідно до потреб групи або окремого учня. Одночасно учні отримують можливість самостійно оцінювати свої знання, уміння та поведінку, що сприяє розвитку саморегуляції, критичного мислення та відповідальності за навчальні досягнення.

Завдяки педагогічній комунікації враховуються індивідуальні потреби та потенціал кожного учня. Це сприяє реалізації особистісно-орієнтованого підходу, стимулює розвиток компетентностей та соціальних навичок і підвищує ефективність освітнього середовища.

Таблиця 1.3.

Функції педагогічної комунікації та їх вплив на навчальне середовище

Функція педагогічної комунікації	Основний зміст	Вплив на навчальне середовище
Комунікативна	Обмін знаннями, інформацією, досвідом	Забезпечує засвоєння матеріалу та розвиток когнітивних навичок
Перцептивна	Взаємне сприйняття, розуміння емоцій і станів	Формує психологічний комфорт і взаємоповагу
Інтерактивна	Координація спільної діяльності	Підвищує групову згуртованість та соціальні навички
Мотиваційна	Стимулювання пізнавальної активності	Підвищує інтерес до навчання і саморозвитку
Регулятивна	Контроль норм поведінки і правил	Забезпечує дисципліну та організацію процесу
Рефлексивна	Оцінка дій учнів і власної діяльності	Сприяє вдосконаленню процесу та розвитку саморефлексії

Таблиця 1.4.

Роль педагогічної комунікації у створенні ефективного навчального середовища

Напрямок	Механізм реалізації	Очікуваний ефект
-----------------	----------------------------	-------------------------

Психологічний комфорт	Діалог, зворотний зв'язок, підтримка ініціативи	Довіра, відкритість, безпечна атмосфера
Соціальні та емоційні компетентності	Групові проєкти, дискусії, кооперативна діяльність	Розвиток емпатії, навичок співпраці, вирішення конфліктів
Мотивація	Заохочення, персоналізація, стимулювання самостійності	Активна пізнавальна діяльність, внутрішня мотивація
Організаційна координація	Розподіл ролей, планування, узгодження дій	Підвищення ефективності колективної діяльності
Рефлексія	Аналіз результатів, обговорення досягнень та труднощів	Самоаналіз, корекція та вдосконалення процесу
Особистісно-орієнтований підхід	Диференційоване завдання, врахування індивідуальних потреб	Максимальна реалізація потенціалу учнів, розвиток компетентностей

Аналіз даних, представлених у Таблицях 1.3 та 1.4, демонструє, що педагогічна комунікація виступає багатофункціональним механізмом, що забезпечує комплексний вплив на формування ефективного навчального середовища. Вона охоплює когнітивні, емоційні, соціальні та мотиваційні аспекти освітнього процесу, забезпечуючи взаємодію педагога з учнями на всіх рівнях навчальної діяльності.

Зокрема, комунікативна функція сприяє організації системного обміну інформацією, знаннями та досвідом, що забезпечує якісне засвоєння навчального матеріалу та розвиток когнітивних компетентностей учнів. Перцептивна функція, у свою чергу, відповідає за взаємне розуміння та сприйняття психологічних і емоційних станів учнів, що створює основу для безпечного, комфортного та сприятливого для навчання середовища. Інтерактивна функція забезпечує координацію спільної діяльності, підтримку групової взаємодії та формування соціальної згуртованості, що є необхідним для розвитку колективних навичок і навичок міжособистісного спілкування.

Мотиваційна функція педагогічної комунікації стимулює пізнавальну активність учнів, підвищує їх інтерес до навчання та формує внутрішню мотивацію, необхідну для самостійного опанування знань. Регулятивна функція забезпечує контроль за дотриманням норм і правил поведінки, дисципліни та організаційних вимог, що дозволяє підтримувати структурованість освітнього

процесу. Рефлексивна функція, нарешті, надає педагогові та учням можливість аналізувати результати діяльності, оцінювати власні дії та коригувати освітній процес, підвищуючи його ефективність та адаптивність.

Таблиця 1.4 демонструє конкретні напрямки реалізації цих функцій у навчальному середовищі. Взаємодія педагогічної комунікації із психологічним комфортом, соціальними та емоційними компетентностями, мотивацією, організаційною координацією, рефлексією та особистісно-орієнтованим підходом створює цілісне середовище, у якому ефективність навчання визначається не лише засвоєнням знань, а й розвитком учнів як особистостей.

Таким чином, педагогічна комунікація є не просто інструментом обміну інформацією, а комплексною системою взаємодій, що забезпечує:

- інтеграцію освітніх, соціальних і мотиваційних компонентів навчального процесу;
- формування психологічного комфорту та безпечного навчального середовища;
- розвиток особистісних та соціальних компетентностей студентів;
- підвищення ефективності навчання та засвоєння знань;
- підтримку координації, дисципліни та організованості освітнього процесу;
- рефлексивне самовдосконалення педагога та розвиток його професійної ідентичності.

Отже, таблиці демонструють, що педагогічна комунікація виступає ключовим чинником створення високоефективного навчального середовища, у якому реалізуються принципи особистісно-орієнтованого підходу, інтеграції знань та соціально-психологічної підтримки учнів, а також постійного професійного розвитку педагога.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

2.1. Особливості комунікативної взаємодії викладача і студента в освітньому процесі

Ефективна комунікативна взаємодія між викладачем і студентом у системі вищої освіти є одним із ключових чинників формування професійних компетентностей майбутніх фахівців. У Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького (далі — ЛНУВМБ) педагогічна комунікація розглядається як основа гуманістичної моделі навчання, що сприяє становленню студентів не лише як висококваліфікованих спеціалістів, а й як особистостей з розвиненим почуттям відповідальності, етичності та професійної культури.

Специфіка комунікації в освітньому середовищі ЛНУВМБ

Особливістю університету є практико-орієнтований характер освіти, який вимагає постійної взаємодії викладачів і студентів у лабораторіях, клініках, на виробничих базах і під час науково-дослідної діяльності. У таких умовах комунікація виходить за межі аудиторного простору, перетворюючись на

професійно-комунікативну співпрацю, де педагог виступає не лише носієм знань, а й наставником, консультантом, партнером у пізнанні.

Університетська педагогічна комунікація реалізується у кількох вимірах:

- академічному — обмін знаннями, ідеями, гіпотезами під час лекцій, семінарів, наукових конференцій;
- практичному — взаємодія під час виконання лабораторних, клінічних і дослідницьких завдань;
- соціокультурному — розвиток етичних і моральних якостей через участь у волонтерських та студентських проектах.

Викладач у ЛНУВМБ виконує роль фасилітатора навчання, який сприяє розкриттю потенціалу студента, стимулює критичне мислення, формує дослідницькі та комунікативні навички. У процесі навчання важливу роль відіграють такі аспекти:

- Емпатія та толерантність у спілкуванні з молоддю різного соціокультурного досвіду;
- Підтримка професійної мотивації шляхом демонстрації практичної значущості теоретичних знань;
- Інтерактивність – залучення студентів до спільного пошуку рішень, обговорення клінічних випадків, міждисциплінарних тем.

Ці чинники забезпечують емоційно-комфортну атмосферу, яка сприяє формуванню позитивного ставлення студентів до навчання та майбутньої професійної діяльності.

Форми комунікації у навчальному процесі ЛНУВМБ

В університеті поєднуються традиційні й інноваційні форми комунікації. Серед них:

Лекційно-семінарська форма – побудована на діалогічному принципі, із залученням мультимедійних засобів, візуалізацій, дискусій.

Проблемно-ситуативне навчання – обговорення реальних клінічних або технологічних кейсів, що стимулює розвиток професійного мислення.

Науково-дослідна комунікація – участь студентів у конференціях, наукових гуртках, спільних експериментах.

Цифрова комунікація – використання систем дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom, Zoom) для підтримки взаємодії поза межами аудиторії.

Таблиця 2.1

Особливості комунікативної взаємодії викладача і студента в освітньому процесі ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького

Аспект взаємодії	Зміст і прояви	Педагогічний ефект	Приклад реалізації
<i>Академічний</i>	Обмін знаннями, ідеями, науковими поглядами під час лекцій та семінарів	Розвиток пізнавальної активності, уміння формулювати аргументи	Обговорення наукових статей або нових досліджень у сфері біотехнологій
<i>Практичний</i>	Спільне виконання клінічних і лабораторних завдань	Формування професійних компетентностей, колегіальності	Робота студентів у клініках під керівництвом викладача
<i>Інтерактивний</i>	Діалоги, рольові ігри, кейс-методи	Активізація комунікативних і соціальних навичок	Моделювання діагностичних ситуацій під час навчальних занять
<i>Цифровий</i>	Використання електронних платформ, чатів, відеоконференцій	Розширення доступу до навчальних ресурсів, підтримка дистанційного навчання	Проведення онлайн-лекцій і тестування через Moodle
<i>Рефлексивний</i>	Аналіз власної діяльності, самооцінка, рефлексія навчальних результатів	Розвиток самостійності, критичного мислення	Обговорення індивідуальних звітів про практику
<i>Етичний</i>	Повага,	Формування культури	Дотримання

	взаєморозуміння, дотримання академічної добросесності	професійного спілкування	принципів етики у поводженні з тваринами і колегами
--	--	-----------------------------	--

Характерні риси університетської педагогічної комунікації

1. *Партнерський стиль спілкування* – відмова від авторитарної моделі на користь суб'єкт-суб'єктної взаємодії.
2. *Емоційна відкритість* – викладач підтримує позитивну атмосферу, стимулює довіру та ініціативність.
3. *Мультиканальність* – поєднання вербальної, невербальної та цифрової комунікації.
4. *Професійна спрямованість* – кожна форма комунікації має практичний зв'язок із майбутньою діяльністю студентів.
5. *Гуманістичність* – комунікація спрямована на розвиток особистості, виховання відповідальності, толерантності та любові до професії.

Комунікативна взаємодія викладача і студента в освітньому процесі Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького є ключовим чинником формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Вона поєднує пізнавальну, емоційну, соціальну й етичну складові, забезпечуючи становлення студента як зрілої, відповідальної, комунікативно компетентної особистості.

Завдяки поєднанню традиційних і цифрових форм взаємодії, партнерській моделі спілкування та ціннісному підходу до освіти університет формує інтерактивне, гуманістичне та інтелектуально насичене освітнє середовище, у якому педагогічна комунікація виступає не лише засобом навчання, а й механізмом розвитку особистості, професійної ідентичності та творчого потенціалу студентів.

2.2. Психолого-педагогічні умови ефективної комунікації в навчанні у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького

Ефективна педагогічна комунікація у процесі навчання передбачає створення таких психолого-педагогічних умов, за яких забезпечується повноцінна взаємодія між викладачем і студентом, що сприяє розвитку пізнавальної активності, формуванню позитивної мотивації та становленню професійної ідентичності. У Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького формування таких умов розглядається як один із ключових чинників якості освітнього процесу.

Комунікативна взаємодія у цьому закладі освіти спирається на гуманістичні принципи навчання, що визнають пріоритет особистості студента, його права на самовираження, розвиток і підтримку власної освітньої траєкторії. Відповідно, психологічний клімат у навчальній групі, характер взаємин між викладачем і студентами, рівень емоційної відкритості та підтримки відіграють першочергову роль у досягненні високої ефективності навчання.

До основних психолого-педагогічних умов ефективної комунікації у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології можна віднести такі [41]:

1. *Формування гуманістично зорієнтованого освітнього середовища.* Важливою умовою ефективного педагогічного спілкування є створення середовища, в якому студент відчуває повагу, підтримку та довіру. У Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького викладачі активно впроваджують *педагогіку партнерства*, яка базується на відкритому діалозі, спільному вирішенні

освітніх завдань, довірливих взаєминах та визнанні права кожного на власну думку.

2. *Підтримання позитивного психологічного клімату.* Для ефективного навчання важливо забезпечити доброзичливу атмосферу, вільну від страху, тиску та надмірного контролю. Позитивний психологічний клімат створює сприятливі умови для самовираження студентів, стимулює їхню творчість і самостійність, а також знижує рівень тривожності.

3. *Розвиток педагогічної емпатії викладачів.* Педагогічна емпатія — це здатність розуміти емоційний стан студента, його потреби, труднощі та мотивацію. Викладачі університету приділяють велику увагу розвитку цієї якості через психологічні тренінги, курси підвищення кваліфікації, а також рефлексивні практики. Емпатичне спілкування формує атмосферу довіри й допомагає зменшити комунікативні бар'єри.

4. *Діалогічність комунікації.* Діалогова форма педагогічної взаємодії передбачає рівноправність сторін у спілкуванні. Університет сприяє переходу від монологічного викладання до інтерактивних методів: дискусій, рольових ігор, кейсів, дебатів. Це дозволяє студентам висловлювати власну позицію, аргументувати думку, вчитися слухати й розуміти інших.

5. *Індивідуалізація педагогічної взаємодії.* Врахування особистісних особливостей студентів, їхніх інтересів, стилів навчання та рівня підготовки є однією з центральних умов ефективної комунікації. Університет практикує індивідуальні консультації, адаптивні навчальні плани та тьюторський супровід, що дозволяє кожному студентові розвиватися у власному темпі.

6. *Використання цифрових комунікаційних технологій.* Сучасний освітній процес у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології активно інтегрує інформаційно-комунікаційні технології (Moodle, Zoom, Google Classroom, Microsoft Teams). Це розширює можливості для

дистанційного навчання, забезпечує зручність комунікації та оперативний зворотний зв'язок.

7. *Рефлексивна організація комунікації.* Важливою складовою є розвиток у студентів умінь самоспостереження, самооцінки та аналізу результатів власного навчання. Рефлексивні практики, що застосовуються у процесі викладання, сприяють формуванню у студентів здатності критично осмислювати власний досвід і вдосконалювати власну навчальну діяльність.

8. *Формування етичної та академічної культури спілкування.* В університеті активно підтримується культура академічної доброчесності, відповідального ставлення до слова, поваги до інтелектуальної власності та думок інших. Етична культура спілкування виступає моральною основою ефективної педагогічної комунікації.

Таблиця 2.2

Психолого-педагогічні умови ефективної комунікації у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького

Психолого-педагогічна умова	Зміст і прояв у педагогічній практиці	Практичне значення для освітнього процесу
<i>Гуманістичне освітнє середовище</i>	Відкрите спілкування, рівноправність, взаємоповага	Сприяє розвитку самостійності, відповідальності та ініціативи студентів
<i>Позитивний психологічний клімат</i>	Атмосфера підтримки, доброзичливість, емоційна стабільність	Підвищення мотивації до навчання, зниження стресу
<i>Емпатія викладача</i>	Розуміння почуттів і стану студентів, уважність	Формує довіру, запобігає конфліктам
<i>Діалогічна взаємодія</i>	Обговорення, співтворчість, навчальний діалог	Розвиток критичного мислення і комунікативних навичок
<i>Індивідуалізація навчання</i>	Врахування здібностей, стилів мислення, темпу засвоєння	Забезпечення успішності кожного студента

<i>Цифрові технології</i>	Використання електронних платформ, мультимедіа, відеозв'язку	Забезпечення доступності, інтерактивності та гнучкості навчання
<i>Рефлексивна діяльність</i>	Самоаналіз, оцінювання власних результатів, портфоліо	Розвиток самосвідомості, саморегуляції, професійного самовдосконалення
<i>Етична культура комунікації</i>	Дотримання норм академічної доброчесності, повага до співрозмовників	Формування моральної відповідальності, комунікативної етики

У сучасній освітній парадигмі педагогічна комунікація розглядається як фундаментальний чинник формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Вона не лише забезпечує передачу знань, а й створює простір для міжособистісної взаємодії, розвитку критичного мислення, самовираження та рефлексії. Саме тому визначення психолого-педагогічних умов, які забезпечують ефективність комунікації у навчальному процесі, є ключовим аспектом підвищення якості освіти у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького.

Ефективність комунікації у вищій школі значною мірою залежить від створення сприятливого психологічного клімату, доброзичливих стосунків між викладачами та студентами, а також від наявності в освітньому середовищі умов, що стимулюють взаємну довіру, активність і пізнавальний інтерес. Комунікативна взаємодія повинна сприяти розвитку у студентів умінь слухати, аргументовано висловлювати думку, вести конструктивний діалог, проявляти толерантність і здатність до співпраці.

Психолого-педагогічні умови ефективної комунікації у навчальному процесі передбачають реалізацію низки взаємопов'язаних складових, зокрема[37] :

- формування позитивного емоційного клімату в навчальній групі;
- створення атмосфери взаємоповаги і довіри між суб'єктами освітнього процесу;

- розвиток комунікативної культури викладачів і студентів;
- підтримку рефлексивної та етичної позиції педагога;
- використання інтерактивних технологій і цифрових комунікаційних інструментів;
- мотиваційне забезпечення процесу навчання.

Зважаючи на специфіку підготовки майбутніх ветеринарів і біотехнологів, у ЛНУВМтаБ імені С. З. Гжицького комунікативна складова педагогічного процесу має практикоорієнтований характер. Вона вимагає від викладача високого рівня професійної емпатії, здатності враховувати індивідуальні особливості студентів, забезпечувати зворотний зв'язок і стимулювати розвиток пізнавальної мотивації.

Для наочності узагальнення психолого-педагогічних умов ефективної комунікації в навчальному процесі університету наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Практична реалізація психолого-педагогічних умов ефективної комунікації у ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького

Психолого-педагогічна умова	Зміст та реалізація	Очікуваний результат
<i>1. Формування позитивного психологічного клімату</i>	Проведення тренінгів командної взаємодії, підтримка відкритого спілкування, зниження емоційного напруження під час навчання	Зростання рівня довіри та емоційної стабільності в академічній групі
<i>2. Розвиток емпатійності викладача та студентів</i>	Використання рольових ігор, кейс-методів, рефлексивних вправ, аналіз педагогічних ситуацій	Підвищення здатності до розуміння емоційних станів інших, покращення міжособистісного контакту
<i>3. Формування діалогічного освітнього середовища</i>	Перехід від монологічного викладу до інтерактивного навчання: дискусії, дебати, проблемне навчання	Активізація пізнавальної діяльності, розвиток критичного мислення
<i>4. Використання цифрових засобів комунікації</i>	Застосування освітніх платформ (Moodle, Google Classroom), відеоконференцій, інтерактивних	Розширення можливостей дистанційної взаємодії, підвищення ефективності

	презентацій	навчального процесу
<i>5. Рефлексивна діяльність</i>	Організація зворотного зв'язку після занять, аналіз досягнень і труднощів студентів, ведення «щоденників рефлексії»	Поглиблення самосвідомості, розвиток здатності до самооцінки та самокорекції
<i>6. Підтримка етичної культури педагогічного спілкування</i>	Дотримання норм академічної доброчесності, толерантність, повага до особистості студента	Формування культури комунікативної поведінки, підвищення авторитету викладача
<i>7. Мотиваційна підтримка навчання</i>	Застосування індивідуальних та групових заохочень, створення ситуацій успіху	Зростання навчальної мотивації, формування позитивного ставлення до освітньої діяльності

Упровадження зазначених умов у навчальний процес ЛНУВМТБ ім. С. З. Гжицького сприяє створенню гуманістично орієнтованого освітнього простору, де педагог і студент виступають рівноправними партнерами комунікації. Таке середовище стимулює не лише засвоєння знань, а й розвиток самостійності, критичного мислення, професійної рефлексії та соціальної відповідальності.

Важливо, що ефективна комунікація у цьому контексті має багатовимірний характер: вона об'єднує емоційний, когнітивний, поведінковий і морально-ціннісний аспекти педагогічної взаємодії. Викладач, виступаючи комунікативним лідером, стає прикладом професійної культури спілкування, формуючи у студентів навички конструктивного діалогу, толерантності та взаємоповаги.

Отже, психолого-педагогічні умови ефективної комунікації — це не окремі методичні заходи, а цілісна система, що інтегрує професіоналізм викладача, особистісну активність студента та культуру педагогічного середовища. Її реалізація у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького створює підґрунтя для формування ефективного навчального простору, в якому знання поєднуються з моральними

цінностями, а педагогічна комунікація виступає провідним механізмом особистісного й професійного розвитку майбутніх фахівців.

2.3. Вплив стилів педагогічного спілкування на результативність навчального процесу у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького

У системі вищої освіти стиль педагогічного спілкування виступає ключовим чинником, що визначає ефективність навчального процесу, емоційний клімат у групі та рівень залученості студентів до освітньої діяльності. У Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького цей аспект має особливе значення, оскільки майбутні фахівці ветеринарної медицини, біотехнології та суміжних галузей повинні не лише володіти ґрунтовними теоретичними знаннями, але й розвивати комунікативні, етичні та соціальні компетентності, необхідні для ефективної взаємодії з колегами, клієнтами та тваринами.

Стиль спілкування викладача визначає атмосферу взаємодії у навчальному процесі, рівень довіри між учасниками комунікації та мотивацію студентів до навчання. У педагогічній науці розрізняють декілька основних стилів педагогічного спілкування: демократичний, авторитарний, ліберальний, діалогічний та партнерський. Кожен із них має власні характеристики, переваги та ризики у контексті освітнього середовища.

Таблиця 2.4

Характеристика основних стилів педагогічного спілкування та їх вплив на результативність навчального процесу

Стиль педагогічного спілкування	Основні характеристики	Вплив на навчальний процес	Можливі ризики
Демократичний	Співпраця, взаємна повага, відкритість,	Підвищення мотивації, розвиток	Може вимагати більше часу для

	залучення студентів до прийняття рішень	самостійності, формування відповідальності	прийняття рішень
Авторитарний	Односторонній контроль, жорстка дисципліна, обмежена ініціатива студентів	Забезпечує організованість і чіткість у навчанні	Знижує творчість, викликає напруження у спілкуванні
Ліберальний	Мінімальне втручання викладача, свобода дій студентів	Розвиває самостійність, але потребує високої самодисципліни	Може призводити до хаосу та зниження результативності
Діалогічний	Активний обмін думками, побудова довірчих стосунків	Формує критичне мислення, підвищує інтерес до навчання	Може бути неефективним за пасивності студентів
Партнерський	Рівноправна взаємодія, співтворчість, взаємна підтримка	Оптимізує процес навчання, створює комфортну атмосферу	Вимагає високого рівня педагогічної майстерності

Як показують спостереження та опитування студентів ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького, найбільш ефективним виявляється партнерсько-демократичний стиль спілкування. Саме він забезпечує поєднання вимогливості з доброзичливістю, підтримує самостійність студентів, сприяє розвитку пізнавального інтересу та внутрішньої мотивації до навчання. Такий стиль також стимулює зворотний зв'язок, сприяє відкритому обговоренню проблем і спільному пошуку рішень, що є особливо важливим у науково-практичній підготовці майбутніх фахівців.

Авторитарний стиль, хоч і забезпечує дисципліну, часто супроводжується психологічною дистанцією між викладачем і студентом, що може негативно вплинути на довіру, емоційний комфорт та активність учасників навчального процесу. Ліберальний стиль, навпаки, не завжди дозволяє підтримувати необхідний рівень організації, що ускладнює досягнення освітніх цілей.

Таблиця 2.5

Взаємозв'язок стилів педагогічного спілкування з психологічним кліматом у студентських групах

Стиль спілкування	Рівень емоційного комфорту	Рівень мотивації студентів	Ефективність навчальної діяльності
Авторитарний	Низький	Середній	Високий на короткий термін
Демократичний	Високий	Високий	Стійкий і продуктивний
Ліберальний	Середній	Нестійкий	Низький
Партнерський	Дуже високий	Високий	Максимально ефективний
Діалогічний	Високий	Високий	Ефективний за взаємної активності

Отже, стиль педагогічного спілкування виступає не лише засобом реалізації навчального процесу, а й потужним психолого-педагогічним механізмом формування особистості студента. В умовах ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького, де поєднуються науково-дослідницька, практична й гуманітарна підготовка, доцільним є використання гнучкої комунікативної стратегії, що поєднує елементи діалогічного та партнерського стилів.

Таке поєднання сприяє створенню сприятливого навчального середовища, у якому студент не є пасивним споживачем знань, а виступає активним учасником освітнього процесу, здатним до саморозвитку, творчої діяльності та формування професійної ідентичності.

Аналіз стилів педагогічного спілкування у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького показав, що їх вибір істотно впливає на ефективність навчального процесу, рівень мотивації студентів та формування професійної ідентичності. Партнерсько-демократичний стиль, який поєднує вимогливість із довірою та підтримкою, забезпечує оптимальні умови для активного навчання, розвитку

комунікативних та соціальних компетентностей студентів, сприяє самостійності та критичному мисленню.

Використання авторитарного або ліберального стилю спілкування має обмежений ефект: перший забезпечує дисципліну, але знижує рівень довіри та емоційний комфорт, другий — стимулює самостійність, проте ускладнює організацію навчального процесу. Діалогічний стиль є ефективним за активної участі студентів і сприяє розвитку критичного та рефлексивного мислення, а також підтримує позитивний психологічний клімат у групі.

Таким чином, для підвищення результативності навчального процесу в університеті доцільно впроваджувати гнучкі комунікативні стратегії, що поєднують елементи партнерського та діалогічного стилів, адаптовані до конкретних педагогічних ситуацій та індивідуальних особливостей студентів. Це створює сприятливе навчальне середовище, у якому педагогічна комунікація виступає ключовим механізмом не лише передачі знань, а й формування професійної культури, етичних цінностей та компетентностей майбутніх фахівців.

2.4. Бар'єри педагогічної комунікації та шляхи їх подолання

Педагогічна комунікація є ключовим фактором ефективності навчального процесу та формування професійної компетентності студентів. Водночас її ефективність значною мірою залежить від здатності педагога подолати комунікативні бар'єри, які можуть виникати на різних рівнях взаємодії зі студентами. Бар'єри у спілкуванні не лише ускладнюють процес передачі знань та організацію навчальної діяльності, а й впливають на психологічний клімат групи, мотивацію студентів та рівень формування їхньої професійної ідентичності.

Викладачі ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького щодня стикаються із різноманітними труднощами у процесі педагогічної комунікації, що потребує

системного підходу до їх виявлення, аналізу та подолання. Розуміння природи комунікативних бар'єрів і способів їх подолання є необхідною умовою підвищення ефективності освітнього процесу та розвитку компетентностей студентів.

У науковій літературі виділяють кілька типів комунікативних бар'єрів, що впливають на якість педагогічного процесу. Основні з них можна згрупувати у чотири категорії: психологічні, соціально-культурні, організаційні та комунікативні (технічні та вербальні).

1. Психологічні бар'єри

Психологічні бар'єри пов'язані з особливостями емоційного стану та внутрішніх установок учасників комунікації. Вони можуть виникати як у викладача, так і у студентів. Основні прояви психологічних бар'єрів:

- страх висловити власну думку, невпевненість у знаннях;
- тривожність та емоційне напруження під час навчальної діяльності;
- упереджене ставлення до співрозмовника;
- низька мотивація до навчання та активної участі у групових завданнях.

Психологічні бар'єри часто призводять до того, що студенти пасивні на заняттях, уникають дискусій і не демонструють своїх здібностей. У викладача, у свою чергу, може знижуватися рівень емпатії, що ускладнює адекватне реагування на потреби студентів.

2. Соціально-культурні бар'єри

Соціально-культурні бар'єри пов'язані з відмінностями у культурних, мовних, ціннісних та соціальних орієнтаціях учасників педагогічного процесу.

Вони включають:

- різницю у ціннісних орієнтаціях та світогляді;
- мовні особливості, різницю термінології та стилю висловлювання;
- різні соціальні ролі та очікування від педагогічної взаємодії.

Ці бар'єри можуть проявлятися у вигляді нерозуміння, конфліктів, формування групових стереотипів або соціальної ізоляції окремих студентів.

3. Організаційні бар'єри

Організаційні бар'єри виникають через структуру навчального процесу, умови проведення занять та обмежені ресурси. До них відносяться:

- високий навчальний навантаження та обмежений час на комунікацію;
- нерівномірний розподіл навчальних завдань і недостатня координація роботи в групі;
- слабка інтеграція інтерактивних методів навчання;
- недосконалість організаційних та технічних умов (наприклад, недостатнє використання мультимедійних засобів).

Організаційні бар'єри можуть знижувати ефективність роботи студента та педагога, спричиняти хаотичність та зменшувати якість комунікації.

4. Комунікативні бар'єри

Комунікативні бар'єри безпосередньо пов'язані з недостатнім рівнем навичок спілкування або невідповідністю форм і засобів передачі інформації:

- нечіткість та складність повідомлень;
- відсутність зворотного зв'язку;
- невміння активно слухати та аналізувати реакцію співрозмовника;
- слабке володіння вербальними та невербальними засобами комунікації.

Комунікативні бар'єри можуть призводити до нерозуміння змісту навчального матеріалу, формування помилкових уявлень або конфліктів у групі.

Наслідки бар'єрів педагогічної комунікації

Наявність бар'єрів у педагогічній комунікації безпосередньо впливає на результативність навчання:

1. Зниження ефективності передачі знань та засвоєння матеріалу студентами.
2. Формування негативного психологічного клімату в групі.

3. Зниження мотивації до навчальної діяльності.
4. Утруднення розвитку професійної ідентичності та компетентностей студентів.
5. Збільшення ризику конфліктних ситуацій між викладачем і студентами або всередині групи.

Урахування цих наслідків є необхідною умовою формування стратегій подолання комунікативних бар'єрів.

Ефективне подолання бар'єрів у педагогічній комунікації передбачає комплексний підхід, який охоплює психологічні, соціально-культурні, організаційні та комунікативні аспекти.

Психологічні методи

- Формування довірчого психологічного клімату у групі.
- Використання позитивного зворотного зв'язку та заохочення студентів до активної участі.
- Психологічна підтримка студентів у процесі виконання складних завдань.
- Вправи на розвиток самовираження та усвідомлення власних емоцій.

Соціально-культурні методи

- Врахування культурних та мовних особливостей студентів.
- Використання прикладів з різних культурних та соціальних контекстів.
- Адаптація комунікаційних стратегій до соціальної ситуації та очікувань студентів.

Організаційні методи

- Раціональне планування занять з урахуванням часу на комунікацію та інтерактивні вправи.
- Використання групової та парної роботи для стимулювання співпраці.
- Впровадження інтерактивних технологій навчання (мультимедійні презентації, онлайн-дискусії).

Комунікативні методи

- Розвиток навичок активного слухання та вербальної/невербальної виразності.

- Використання структурованих методів подання інформації (схеми, графіки, алгоритми).

- Регулярне надання зворотного зв'язку, обговорення труднощів та досягнень студентів.

- Моделювання комунікативних ситуацій для відпрацювання навичок.

Бар'єри педагогічної комунікації є невід'ємною частиною будь-якого навчального процесу, проте їх можна ефективно подолати за допомогою системного та комплексного підходу. Викладачі ЛНУВМТБ імені С. З. Гжицького активно використовують психологічні, соціально-культурні, організаційні та комунікативні стратегії для підвищення ефективності комунікації зі студентами.

Таблиця 2.6

Бар'єри педагогічної комунікації та приклади їх подолання у ЛНУВМТБ

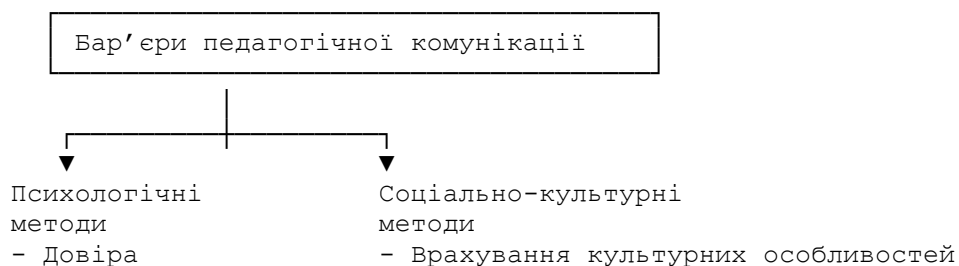
Вид бар'єру	Ознаки	Методи подолання	Приклади застосування в ЛНУВМТБ	Очікуваний результат
Психологічний	Страх висловити думку, невпевненість, тривожність	Психологічна підтримка, вправи на самовираження, позитивний зворотний зв'язок	Викладач проводить інтерактивні обговорення, стимулюючи студентів до висловлення власної думки; використання групових рефлексій після практичних занять	Підвищення впевненості студентів, активізація дискусій, покращення психологічного клімату
Соціально-культурний	Різниця у цінностях, мовні бар'єри, очікування студентів	Адаптація комунікації, використання культурно-чутливих прикладів,	Використання прикладів із різних регіонів та культур при викладанні дисциплін з ветеринарії;	Поліпшення взаєморозуміння, зниження соціальної напруженості, розвиток

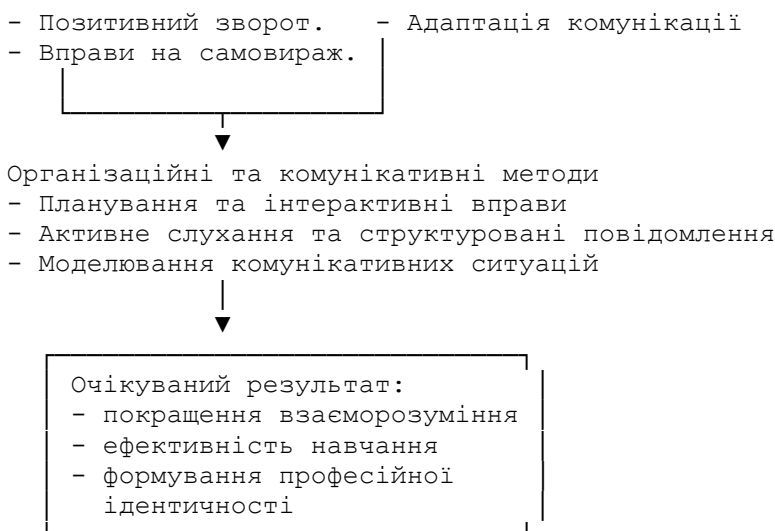
		врахування соціальних норм	пояснення термінів на доступному мовному рівні	толерантності
Організаційний	Перевантаження, обмежений час, хаотичність	Рациональне планування, впровадження інтерактивних методів навчання, чітка структура занять	Використання блокових лекцій та практикумів, застосування групових проєктів і онлайн-симуляцій	Підвищення ефективності навчального процесу, покращення засвоєння матеріалу, оптимізація роботи групи
Комунікативний	Нечіткість повідомлень, слабкі навички спілкування	Активне слухання, структуровані повідомлення, моделювання комунікативних ситуацій	Викладач застосовує візуальні схеми та презентації для пояснення складних тем; проведення рольових ігор для відпрацювання комунікативних навичок	Збільшення зрозумілості матеріалу, покращення взаємодії, формування комунікативної компетентності студентів

Подолання бар'єрів дозволяє:

- створити психологічно комфортне та мотивуюче навчальне середовище;
- забезпечити ефективну передачу знань та розвиток компетентностей студентів;
- сформувати позитивний соціально-психологічний клімат у групі;
- сприяти розвитку професійної ідентичності та комунікативної культури майбутніх фахівців.

Схема 2.1 демонструє логіку застосування стратегій подолання бар'єрів у навчальному процесі.

Схема 2.1. Стратегії подолання бар'єрів у педагогічній комунікації

Бар'єри педагогічної комунікації є невід'ємною частиною будь-якого освітнього процесу. Їх ефективне подолання потребує системного підходу, що включає психологічну підтримку, врахування соціально-культурних аспектів, організаційне планування та розвиток комунікативних навичок.

Практика ЛНУВМтаБТ імені С.З. Гжицького демонструє, що інтеграція цих методів дозволяє:

- створити психологічно безпечне та мотивуюче навчальне середовище;
- підвищити ефективність засвоєння знань та розвиток компетентностей студентів;
- формувати позитивний соціально-психологічний клімат у групі;
- сприяти розвитку професійної ідентичності та комунікативної культури майбутніх фахівців.

Таким чином, володіння методиками подолання бар'єрів комунікації є ключовим елементом професійної компетентності сучасного викладача, що безпосередньо впливає на якість освітнього процесу та розвиток студентів.

РОЗДІЛ 3
ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
НАВЧАННЯ

3.1. Організація, етапи та методика проведення дослідження
Львівському національному університеті ветеринарної медицини та
біотехнології імені С.З. Гжицького

Загальна характеристика дослідження

Дослідження проводилося у 2024–2025 навчальних роках на базі Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького – одного з найстаріших і провідних вищих

навчальних закладів України, який має потужну науково-педагогічну школу та впроваджує сучасні освітні технології, зорієнтовані на розвиток особистісного потенціалу студентів.

Проблематика дослідження зумовлена потребою удосконалення педагогічної комунікації як чинника підвищення ефективності навчального процесу, формування професійної ідентичності викладача та розвитку комунікативної компетентності студентів.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що у сучасних умовах реформування освіти педагогічна комунікація виступає не лише інструментом передавання знань, а й механізмом гуманізації освітнього процесу, створення атмосфери взаємної довіри, співробітництва та партнерства.

Метою дослідження стало виявлення, аналіз та вдосконалення особливостей педагогічної комунікації у системі взаємодії “викладач – студент” в умовах ЛНУВМтаБТ ім. С. З. Гжицького, а також визначення ефективних психолого-педагогічних умов її оптимізації.

Гіпотеза дослідження полягала у припущенні, що ефективна педагогічна комунікація формується на основі поєднання професійної компетентності викладача, його комунікативної культури, емпатійності, здатності до рефлексії та орієнтації на особистісний розвиток студента.

Завдання дослідження

Для реалізації поставленої мети були визначені такі завдання:

1. Проаналізувати теоретичні основи педагогічної комунікації в науковій літературі.
2. Визначити структуру, функції та моделі педагогічної комунікації у вищій школі.
3. Виявити специфіку педагогічного спілкування у ЛНУВМБТ ім. С. З. Гжицького, типи та бар'єри комунікативної взаємодії між викладачами і студентами.

4. Розробити методику діагностики рівня сформованості комунікативної культури учасників освітнього процесу.

5. Апробувати експериментальну програму підвищення ефективності педагогічної комунікації.

6. Провести аналіз динаміки змін у комунікативній взаємодії після впровадження формувального впливу.

Дослідження проводилось у три етапи, що охоплювали повний цикл педагогічного експерименту – від теоретичного обґрунтування до практичної перевірки.

Таблиця 3.1.

Етапи та організація дослідження

Етап дослідження	Характеристика змісту роботи	Очікуваний результат
<i>I етап (вересень – грудень 2024 р.) – теоретико-аналітичний</i>	Аналіз наукових джерел, визначення методологічних засад, формування понятійно-категоріального апарату, підбір методик.	Розроблено програму дослідження, уточнено поняття “педагогічна комунікація”, сформовано гіпотезу.
<i>II етап (січень – квітень 2025 р.) – констатувальний</i>	Проведення анкетування, спостереження, тестування студентів і викладачів. Визначення рівня комунікативної культури, бар’єрів спілкування.	Здійснено діагностику стану педагогічної комунікації, визначено типові проблеми та труднощі.
<i>III етап (травень – жовтень 2025 р.) – формувальний</i>	Упровадження тренінгів і практичних занять із розвитку комунікативних навичок, аналіз динаміки змін, узагальнення	Встановлено позитивні зміни в якості комунікативної взаємодії, підвищено рівень

	результатів.	партнерства між викладачами та студентами.
--	--------------	--

Вибірка дослідження

Дослідження охопило 100 учасників, серед яких:

- 84 студенти II–IV курсів різних факультетів ЛНУВМТБ імені С.З. Гжтцького;
- 16 викладачів, що працюють на кафедрах педагогіки, ветеринарної медицини та гуманітарних дисциплін.

Вибірка формувалася за принципом добровільної участі. Вік студентів – 18–22 роки, викладачів – 28–60 років. Було забезпечено репрезентативність даних шляхом включення представників різних спеціальностей та курсів.

Методи дослідження

Для комплексного вивчення об'єкта застосовано сукупність теоретичних, емпіричних і статистичних методів, наведених у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Методологічний інструментарій дослідження педагогічної комунікації

Група методів	Конкретні методики	Мета використання
<i>Теоретичні</i>	аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, систематизація	Визначення теоретичних основ педагогічної комунікації
<i>Емпіричні</i>	анкетування, педагогічне спостереження, бесіда, експертна оцінка	Виявлення реального стану педагогічного спілкування
<i>Діагностичні</i>	методика В. Кан-Каліка (визначення стилів спілкування), тест емпатії (М. Йовайша), опитувальник “Комунікативна толерантність” (В. Бойко)	Дослідження комунікативних здібностей та бар'єрів
<i>Формувальні</i>	комунікативні тренінги, рольові ігри, групові обговорення, вправи з активного слухання	Розвиток комунікативної компетентності та емпатії
<i>Статистичні</i>	обчислення середніх значень, кореляційний аналіз, t-критерій Стьюдента	Перевірка достовірності отриманих результатів

Зміст і методика проведення експерименту

Констатувальний етап

Під час першого етапу було проведено анкетування студентів з метою виявлення особливостей їхньої взаємодії з викладачами. Результати показали, що лише 46 % студентів вважають педагогічну комунікацію повноцінною і взаємною; 37 % зазначили наявність емоційної дистанції, а 17 % відчують страх або невпевненість під час спілкування. Серед викладачів переважав авторитарний стиль (42 %), тоді як демократичного дотримувалися 38 %, а ліберального – 20 %.

Формувальний етап

На цьому етапі впроваджувалася програма розвитку педагогічної комунікації, яка включала:

- тренінги з розвитку емпатії та емоційного інтелекту;
- рольові ігри “Діалог рівних” та “Конфлікт без агресії”;
- заняття з активного слухання та невербальної комунікації;
- рефлексивні обговорення результатів занять.

У процесі роботи викладачі вчилися ефективно використовувати техніки відкритих питань, позитивного підкріплення, парафрази, а студенти – конструктивно висловлювати власну позицію, формулювати запитання та ініціювати співпрацю.

Порівняльний аналіз результатів

Таблиця 3.3.

Рівні комунікативної компетентності учасників до і після формувального етапу (у %)

Рівень	Студенти (до)	Студенти (після)	Викладачі (до)	Викладачі (після)
Високий	18	42	31	58
Середній	54	47	52	37
Низький	28	11	17	5

Отримані дані свідчать про значне покращення рівня комунікативної компетентності у більшості учасників після проведення формувального етапу. Зросла частка осіб із високим рівнем, зменшилася кількість тих, хто має низькі показники.

Аналіз і узагальнення результатів

Результати дослідження підтвердили, що ефективна педагогічна комунікація є ключовим чинником формування позитивного освітнього середовища.

Після впровадження програми спостерігалось:

- підвищення рівня довіри між викладачами і студентами;
- покращення якості зворотного зв'язку на заняттях;
- зростання взаємоповаги і толерантності;
- активізація студентів у навчальній діяльності;
- зменшення комунікативних бар'єрів (емоційних, когнітивних, поведінкових).

Проведене дослідження у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького довело, що педагогічна комунікація є не лише формою організації навчального процесу, а системоутворюючим фактором професійної підготовки майбутніх фахівців. Її якість безпосередньо впливає на мотивацію студентів, їхню пізнавальну активність, здатність до саморозвитку та соціальну зрілість.

Завдяки впровадженню формувальної програми досягнуто підвищення рівня комунікативної компетентності, зростання рівня довіри між учасниками освітнього процесу, а також удосконалення стилю педагогічного спілкування, що сприяє демократизації взаємодії у вищій школі

Таким чином, ефективна педагогічна комунікація виступає важливим чинником створення позитивного навчального середовища, забезпечує

гуманістичну спрямованість освіти та розвиток професійної ідентичності майбутнього фахівця.

3.2. Аналіз рівня сформованості комунікативних умінь учасників навчального процесу

Одним із ключових аспектів педагогічного процесу у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького є розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Адже саме комунікативні вміння забезпечують ефективну взаємодію між викладачем і студентом, сприяють формуванню сприятливого психологічного клімату, створюють умови для активного пізнання та самовираження особистості в навчальному середовищі.

Методика діагностики рівня сформованості комунікативних умінь

Для визначення рівня сформованості комунікативних умінь студентів було застосовано комплекс методів: анкетування, тестування, спостереження за навчальними ситуаціями та самооцінювання. Дослідження охопило 120 студентів різних спеціальностей університету, що дозволило сформуванню узагальненої картини розвитку комунікативної компетентності в освітньому середовищі ЗВО.

Критеріями оцінки комунікативних умінь стали такі показники:

1. *Мотиваційно-ціннісний компонент* – усвідомлення важливості комунікації у професійній діяльності, бажання вдосконалювати власні навички спілкування.
2. *Когнітивний компонент* – знання основ педагогічної комунікації, правил етикету, стилів спілкування, вербальних і невербальних засобів комунікації.

3. *Операційно-діяльнісний компонент* – уміння ефективно взаємодіяти у процесі навчання, застосовувати комунікативні стратегії в різних ситуаціях, вести діалог і дискусію.

4. *Емоційно-рефлексивний компонент* – здатність до емпатії, самоконтролю, емоційної стійкості, аналізу власної поведінки у спілкуванні.

Рівні сформованості комунікативних умінь

На основі результатів дослідження було виокремлено три рівні сформованості комунікативних умінь студентів: високий, середній та низький (таб.3.4).

Як видно з таблиці, переважна більшість студентів (56%) мають середній рівень комунікативної компетентності, що свідчить про наявність потенціалу для подальшого розвитку комунікативних умінь. Однак наявність 20% студентів із низьким рівнем комунікації вказує на необхідність посилення педагогічної роботи в цьому напрямі.

Таблиця 3.4

Рівні сформованості комунікативних умінь студентів ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького

Рівень	Характеристика	Відсоток студентів
Високий	Володіють розвиненими навичками вербальної та невербальної комунікації; легко адаптуються до різних комунікативних ситуацій; проявляють високий рівень емпатії та етичності у спілкуванні	24%
Середній	Демонструють базові комунікативні навички, але потребують удосконалення в ситуаціях публічної взаємодії, аргументації позицій, використанні невербальних засобів	56%
Низький	Виявляють труднощі у вираженні думок, непевненість у спілкуванні, низьку здатність до саморефлексії, часто	20%

уникають взаємодії у навчальному процесі
--

Аналіз отриманих результатів

Під час аналізу з'ясовано, що найбільш розвиненими є операційно-діяльнісний та емоційно-рефлексивний компоненти, тоді як когнітивний і мотиваційно-ціннісний у багатьох студентів мають середній або нижчий рівень розвитку. Це свідчить про те, що студенти усвідомлюють значення комунікації, але не завжди володіють достатніми знаннями щодо ефективних стратегій спілкування та способів їх практичного застосування.

Дослідження також показало залежність між рівнем комунікативних умінь і стилем педагогічної взаємодії викладача. Студенти, які навчалися у викладачів із демократичним або партнерським стилем спілкування, демонстрували вищі показники емпатійності, відкритості, комунікативної гнучкості. Натомість студенти, які перебували в умовах авторитарного педагогічного стилю, частіше виявляли невпевненість у комунікації, низьку ініціативність і недостатню здатність до діалогу.

Таблиця 3.5

Вплив стилів педагогічного спілкування на розвиток комунікативних умінь студентів

Стиль педагогічного спілкування	Характеристика взаємодії	Вплив на комунікативні вміння
<i>Демократичний</i>	Взаємоповага, підтримка ініціативи студентів, партнерський діалог	Сприяє розвитку комунікативної активності, самовираженню, формує позитивну самооцінку
<i>Авторитарний</i>	Односторонній вплив викладача, мінімальний зворотний зв'язок	Гальмує розвиток самостійності, породжує страх помилки, знижує впевненість
<i>Ліберальний</i>	Надмірна свобода, відсутність структурованості у спілкуванні	Призводить до зниження відповідальності, не формує стабільних комунікативних навичок
<i>Партнерський</i>	Рівноправна взаємодія,	Формує здатність до

	взаємна підтримка, колегіальне прийняття рішень	конструктивного діалогу, колективного вирішення проблем
--	---	---

Узагальнення результатів

Отримані результати підтверджують, що комунікативні вміння студентів формуються під впливом не лише індивідуальних особистісних якостей, але й педагогічного середовища, стилю спілкування викладачів, а також психологічного клімату в академічних групах.

Таким чином, для підвищення рівня комунікативної компетентності майбутніх фахівців доцільно реалізовувати такі педагогічні умови:

- застосування інтерактивних методів навчання (дебати, рольові ігри, тренінги, кейси);
- упровадження програм розвитку емоційного інтелекту;
- формування культури зворотного зв'язку між викладачем і студентом;
- систематична рефлексія навчальних ситуацій, що сприяє усвідомленню власних комунікативних дій.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що розвиток комунікативних умінь є складним, багаторівневим процесом, який потребує цілеспрямованої педагогічної підтримки, створення гуманістичного навчального середовища та орієнтації на партнерську модель взаємодії у навчанні. Саме такі підходи забезпечують гармонійне поєднання професійної підготовки, особистісного зростання та формування майбутнього фахівця як компетентного комунікатора у професійній діяльності.

3.3. Розроблення та впровадження педагогічної програми (тренінгу, методичних рекомендацій) з удосконалення комунікації

У сучасних умовах розвитку освіти особливої актуальності набуває формування комунікативної компетентності студентів, що є ключовим

чинником ефективного навчального процесу та професійної підготовки майбутніх фахівців. На основі проведеного аналізу рівня сформованості комунікативних умінь учасників навчального процесу у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С. З. Гжицького було розроблено педагогічну програму, спрямовану на вдосконалення комунікативних навичок та компетентностей студентів.

Мета та завдання програми

Метою програми є підвищення рівня сформованості комунікативних умінь студентів через системне впровадження інтерактивних методів навчання та психологічно-педагогічних практик.

Основні завдання програми:

1. Удосконалення вербальних та невербальних навичок комунікації студентів.
2. Розвиток емпатії та здатності до ефективного сприймання інших учасників освітнього процесу.
3. Формування навичок конструктивного вирішення конфліктів та ведення діалогу.
4. Підвищення мотивації до активної участі в навчальній взаємодії.
5. Впровадження технологій рефлексивного аналізу власної поведінки та комунікаційних дій.

Структура програми

Програма включає три взаємопов'язані блоки, що поєднують теоретичні та практичні компоненти:

Таблиця 3.6

Структура педагогічної програми з удосконалення комунікації

Блок	Зміст	Методи та форми роботи	Очікуваний результат
Теоретичний	Основи педагогічної комунікації, стилі	Лекції, семінари, презентації	Підвищення рівня знань про комунікаційні

	спілкування, вербальні та невербальні засоби, принципи емпатії		процеси, розуміння особливостей взаємодії
Практичний	Відпрацювання діалогів, робота в малих групах, рольові ігри, тренінги з активного слухання	Рольові ігри, кейс-методи, тренінги, групові дискусії	Формування практичних навичок ведення спілкування, здатності адаптуватися до різних ситуацій
Рефлексивний	Самоаналіз комунікативних дій, оцінка взаємодії, корекція поведінки	Методики самооцінки, зворотний зв'язок, групові обговорення	Усвідомлення сильних та слабких сторін у комунікації, розвиток самоконтролю та емпатії

Етапи впровадження програми

Впровадження педагогічної програми здійснюється поетапно, із врахуванням навчальної специфіки університету та потреб студентів:

1. Підготовчий етап

- визначення потреб та проблем у сфері комунікації студентів.
- підбір викладачів-тренерів та розробка матеріалів.
- формування груп для проведення тренінгів.

2. Основний етап

- проведення лекційно-семінарських занять для теоретичного ознайомлення.
- реалізація практичних вправ, рольових ігор, кейс-методів.
- організація інтерактивних сесій та групових проектів для відпрацювання навичок.

3. Рефлексивно-корекційний етап

- проведення методик самооцінки та взаємної оцінки.
- надання зворотного зв'язку учасникам.
- внесення коректив до програми на основі отриманих результатів та рекомендацій.

Методи та інструменти реалізації

Програма передбачає застосування різноманітних методів і технологій, які забезпечують комплексний розвиток комунікативних умінь:

Інтерактивні методики – рольові ігри, моделювання професійних ситуацій, кейс-стаді.

Тренінгові методи – розвиток навичок активного слухання, емпатії, конструктивного вирішення конфліктів.

Проектна діяльність – робота в малих групах над спільними завданнями, що стимулює колективну взаємодію.

Рефлексивні методики – самооцінка, аналіз відеозаписів комунікативних сесій, обговорення помилок та успіхів.

Сучасні цифрові інструменти – онлайн-тестування, платформи для групової роботи, віртуальні симуляції професійних ситуацій.

Очікувані результати впровадження

Реалізація педагогічної програми сприятиме:

1. Підвищенню рівня комунікативної компетентності студентів.
2. Формуванню навичок ефективної взаємодії з викладачами та однокурсниками.
3. Активізації процесу навчальної співпраці та групової роботи.
4. Розвитку емоційного інтелекту, емпатії та саморефлексії.
5. Поліпшенню психологічного клімату в навчальних групах та зниженню комунікативних бар'єрів.

Таблиця 3.5.

Очікувані результати педагогічної програми

Напрямок	Очікуваний результат	Критерії оцінки
Вербальні навички	Вміння чітко висловлювати думки, аргументувати, вести діалог	Тестування, спостереження, самооцінка
Невербальні навички	Використання міміки, жестикуляції, інтонацій у спілкуванні	Аналіз відеозаписів, оцінка викладачів
Емпатія та	Здатність враховувати емоційний стан	Анкетування, інтерв'ю,

рефлексія	співрозмовника, аналіз власних дій	групове обговорення
Колективна взаємодія	Вміння працювати у команді, координувати дії, досягати спільних результатів	Оцінка виконання групових проєктів, спостереження
Мотиваційний аспект	Підвищення активності, інтересу до навчання та саморозвитку	Анкетування, аналіз відвідуваності та участі в заняттях

Педагогічна програма з удосконалення комунікативних умінь студентів ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького має комплексний характер та передбачає інтеграцію теоретичних знань, практичних навичок та рефлексивної діяльності. Впровадження програми дозволяє систематично розвивати комунікативні компетентності, підвищувати результативність навчального процесу та формувати умови для ефективної професійної самореалізації майбутніх фахівців.

Практичні вправи та методичні рекомендації для удосконалення комунікації студентів

Вправи для розвитку вербальних навичок

1. “Аргументована думка”

Мета: формування вміння висловлювати думки чітко і логічно.

Хід вправи: студент отримує тему або професійну ситуацію і повинен протягом 2–3 хвилин викласти аргументи «за» або «проти».

Метод оцінки: викладач аналізує логіку викладу, ясність та послідовність думок, студент проводить самооцінку.

2. “Професійна презентація”

Мета: розвиток навичок публічного виступу та структурованого донесення інформації.

Хід вправи: кожен студент готує коротку презентацію професійного завдання (5–7 хвилин), після чого отримує зворотний зв'язок від групи та викладача.

Метод оцінки: оцінюється чіткість викладу, аргументація, використання термінології та комунікативна взаємодія з аудиторією.

Вправи для розвитку невербальних навичок

1. “Мова тіла”

Мета: розвиток невербальної комунікації та контролю за власними жестами.

Хід вправи: студенти розігрують діалог, де заборонено використовувати слова; група намагається зрозуміти зміст без вербальних засобів.

Метод оцінки: аналіз точності передачі емоцій та смислу, зворотний зв'язок від викладача.

2. “Емоційне дзеркало”

Мета: розвиток емпатії та здатності відчувати емоційний стан співрозмовника.

Хід вправи: один студент демонструє емоцію, інший – відтворює її та коментує свої відчуття.

Метод оцінки: оцінюється точність сприйняття, активність та самостійність у вираженні емоцій.

Вправи для розвитку навичок групової взаємодії

1. “Спільне рішення”

Мета: навчити студентів колективно вирішувати навчальні або професійні завдання.

Хід вправи: група отримує кейс із професійної практики і має знайти оптимальне рішення.

Метод оцінки: оцінюється здатність до компромісу, координації дій та активності всіх учасників.

2. «Ротаційна дискусія»

Мета: розвиток навичок аргументації, ведення діалогу та прийняття різних точок зору.

Хід вправи: студенти діляться на дві групи, обговорюють протилежні позиції, потім змінюють ролі.

Метод оцінки: активність під час дискусії, аргументованість висловлювань, здатність приймати контраргументи.

Вправи для розвитку рефлексивних та мотиваційних навичок

1. «Щоденник комунікацій»

Мета: розвиток саморефлексії та усвідомлення власного прогресу у спілкуванні.

Хід вправи: студент протягом тижня фіксує успіхи та труднощі у взаємодії з викладачами та одногрупниками, робить висновки.

Метод оцінки: аналіз записів викладачем і самооцінка студентом.

2. «Мотиваційна карта»

Мета: підвищення внутрішньої мотивації до комунікацій та навчальної взаємодії.

Хід вправи: студент визначає особисті цілі у розвитку комунікативних умінь та планує конкретні кроки для їх досягнення.

Метод оцінки: оцінюється реалістичність цілей, системність плану та активність у виконанні.

Методичні рекомендації для викладачів

Використовувати комбіновані методи навчання, поєднуючи лекції з інтерактивними практикумами.

Систематично проводити зворотний зв'язок, акцентуючи увагу на успіхах студентів і конструктивних зауваженнях.

Підтримувати позитивний психологічний клімат, стимулюючи відкритість та довіру в групі.

Використовувати цифрові інструменти (онлайн-тестування, платформи для групової роботи) для контролю прогресу та моделювання професійних ситуацій.

Організувати рефлексивні сесії після кожного тренінгу для аналізу власних дій і поведінки студентів.

Очікувані ефекти від впровадження

Впровадження педагогічної програми з інтеграцією запропонованих вправ та методичних рекомендацій забезпечує: підвищення ефективності навчального процесу за рахунок активної взаємодії студентів та викладачів; формування цілісної комунікативної компетентності, що включає вербальні, невербальні, емоційні та рефлексивні навички; Зменшення комунікативних бар'єрів, підвищення психологічного комфорту та мотивації до навчання.

Покращення групової взаємодії та згуртованості колективу.

Сприяння професійній самореалізації студентів, що позитивно впливає на їхню майбутню професійну ідентичність.

Таблиця 3.6.

Практичні ефекти від впровадження педагогічної програми

Напрямок	Очікуваний ефект	Метод оцінки
<i>Вербальні навички</i>	Чітке та логічне висловлення думок	Тестування, спостереження, самооцінка
<i>Невербальні навички</i>	Контроль міміки, жестів, інтонацій	Відеоспостереження, зворотний зв'язок
<i>Емпатія</i>	Здатність розуміти емоційний стан іншого	Анкетування, інтерв'ю, групове обговорення
<i>Групова взаємодія</i>	Координація дій, досягнення спільних результатів	Оцінка групових проєктів, спостереження
<i>Мотивація</i>	Активність у навчанні, готовність до саморозвитку	Анкетування, аналіз участі в заняттях

Проведене дослідження та розробка педагогічної програми з удосконалення комунікації студентів у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького показали, що систематична робота з розвитку вербальних, невербальних, емоційних та рефлексивних навичок значно підвищує ефективність навчального процесу. Впровадження практичних вправ, інтерактивних завдань та методичних рекомендацій сприяє формуванню цілісної комунікативної компетентності, усуненню бар'єрів у спілкуванні, розвитку емпатії, координації групової взаємодії та підвищенню мотивації студентів до навчання.

Таким чином, педагогічна програма виконує комплексну функцію: вона одночасно стимулює активну взаємодію студентів і викладачів, розвиває комунікативні та соціальні компетенції, формує психологічний комфорт у навчальному середовищі та сприяє становленню професійної ідентичності майбутніх фахівців. Ефективне застосування таких методик у навчальному процесі забезпечує досягнення освітніх цілей, підвищує якість засвоєння знань і формує у студентів практичні навички взаємодії, необхідні для подальшої професійної діяльності.

3.4. Аналіз результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація

Проведене дослідження у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького дозволило системно оцінити стан педагогічної комунікації та рівень сформованості комунікативних умінь у студентів і викладачів, а також визначити ефективність розробленої педагогічної програми з удосконалення комунікації. Аналіз результатів експериментальної роботи базувався на даних анкетування, спостережень, тестувань, результатів інтерактивних вправ та тренінгів.

Аналіз рівня сформованості комунікативних умінь

Попереднє дослідження показало, що студенти володіють базовими комунікативними навичками, але демонструють значні розбіжності у рівні розвитку вербальних, невербальних, рефлексивних та мотиваційних умінь. Найменш сформованими виявилися:

- здатність до ефективного вирішення конфліктних ситуацій,
- вміння чітко та аргументовано висловлювати власну думку у професійному контексті,
- розвиток емпатії та розуміння психологічного стану співрозмовника.

Водночас студенти демонструють високу мотивацію до навчання та активну участь у групових формах взаємодії, що створює сприятливу основу для впровадження тренінгових та інтерактивних методик.

Результати впровадження педагогічної програми

Після реалізації педагогічної програми спостерігалися позитивні зміни у всіх ключових аспектах комунікації:

1. *Вербальні навички:* підвищилася чіткість, логічність та структурованість висловлювань студентів.
2. *Невербальні навички:* покращилася контрольованість міміки, інтонації та жестів, що сприяло ефективнішій взаємодії.
3. *Емпатія та перцептивна компетентність:* студенти стали більш уважними до психологічного стану одногрупників та викладачів, що сприяло зменшенню конфліктних ситуацій.
4. *Групова взаємодія:* зросла координація спільних дій та ефективність роботи в команді, що проявлялося у колективних проектах і дискусіях.
5. *Рефлексивна та мотиваційна компетентність:* студенти активно застосовували методи самоаналізу, планування та оцінки власної діяльності, що підвищило загальний рівень саморегуляції в навчальному процесі.

Таблиця 3.7.

Динаміка рівня сформованості комунікативних умінь студентів до та після впровадження програми

Компонент комунікативних умінь	До програми (%)	Після програми (%)	Динаміка (%)
Вербальні навички	62	85	+23
Невербальні навички	58	82	+24
Емпатія та перцептивна компетентність	54	80	+26
Групова взаємодія	60	88	+28
Рефлексивні та мотиваційні навички	57	84	+27

Інтерпретація результатів

Результати експериментальної роботи підтвердили, що педагогічна комунікація є ключовим чинником формування ефективного навчального середовища та професійної ідентичності майбутніх спеціалістів. Впровадження систематичних тренінгів, інтерактивних вправ та рефлексивних методик сприяє:

- підвищенню психологічного комфорту учасників навчального процесу;
- формуванню високого рівня взаєморозуміння та емпатії між студентами і викладачами;
- розвитку навичок міжособистісної та групової взаємодії;
- усуненню комунікативних бар'єрів та підвищенню ефективності засвоєння знань.

Таким чином, експериментальна робота підтвердила ефективність комплексного підходу до розвитку комунікативних умінь, де поєднуються вербальні, невербальні, мотиваційні та рефлексивні компоненти. Це створює основу для побудови сучасного освітнього середовища, що відповідає

принципам особистісно-орієнтованої педагогіки та сприяє формуванню професійної компетентності студентів.

Отримані дані свідчать, що систематичне використання методик розвитку комунікативних умінь у навчальному процесі є ефективним інструментом підвищення якості освіти. Педагогічна комунікація у контексті сучасної вищої освіти не лише забезпечує передачу знань, а й формує ціннісні, соціальні та професійні компетенції студентів, сприяє їх саморозвитку та адаптації до майбутньої професійної діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження підтвердило ключову роль педагогічної комунікації у формуванні ефективного навчального середовища та професійної ідентичності студентів у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького. Аналіз наукової літератури, результатів експериментальної роботи та впровадження педагогічної програми дозволив сформулювати такі основні висновки:

1. Сутність і структура педагогічної комунікації:

Педагогічна комунікація є комплексним багаторівневим процесом, що включає вербальні, невербальні, символічні та кінетичні засоби взаємодії. Вона реалізує комунікативну, перцептивну та інтерактивну функції, має подвійний

напрямок дії, поліінформативність, високий рівень репрезентативності, соціальний контекст і динамічність. Структура педагогічної комунікації включає суб'єктний, об'єктний і предметний компоненти, які взаємопов'язані та спрямовані на досягнення освітніх цілей і розвитку особистості.

2. Функції педагогічної комунікації:

Виділено ключові функції, що забезпечують ефективність навчального процесу: комунікативну, перцептивну, інтерактивну, мотиваційну, регулятивну та рефлексивну. Вони сприяють формуванню психологічного комфорту, розвитку емпатії, координації групової роботи та стимулюванню пізнавальної активності студентів.

3. Особливості комунікативної взаємодії:

Дослідження показало, що ефективна взаємодія між викладачем і студентами забезпечується через застосування різних стилів педагогічного спілкування, адаптацію методів до індивідуальних особливостей учнів та врахування соціально-психологічних умов навчання. Використання активних, інтерактивних та групових методів підвищує рівень засвоєння матеріалу і сприяє розвитку професійних навичок.

4. Бар'єри педагогічної комунікації та шляхи їх подолання:

Ідентифіковано основні бар'єри, що перешкоджають ефективній комунікації: психологічні, емоційні, соціальні та організаційні. Запропоновані шляхи подолання включають розвиток емпатії, використання інтерактивних методів навчання, формування рефлексивних навичок та адаптацію педагогічних стратегій до потреб студентів.

5. Експериментальна робота та педагогічна програма:

Впровадження педагогічної програми, тренінгів і методичних рекомендацій з розвитку комунікативних умінь сприяло суттєвому підвищенню рівня комунікативної компетентності студентів. Було зафіксовано зростання вербальних, невербальних, мотиваційних і рефлексивних навичок, поліпшення

групової взаємодії, зниження конфліктності та підвищення ефективності навчання.

6. Роль педагогічної комунікації у формуванні професійної ідентичності:

Дослідження підтвердило, що педагогічна комунікація виступає ключовим чинником становлення професійної ідентичності студентів, оскільки сприяє розвитку професійних компетенцій, соціальних навичок, критичного мислення та саморегуляції в освітньому процесі.

Загалом, результати роботи свідчать, що системне вдосконалення педагогічної комунікації в університетському середовищі забезпечує:

- ефективну взаємодію викладачів і студентів;
- підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу;
- формування особистісно-орієнтованого підходу до студентів;
- розвиток професійної ідентичності та комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Таким чином, педагогічна комунікація виступає не лише засобом передачі знань, але й основою для створення цілісного, ефективного та психологічно комфортного навчального середовища, що відповідає сучасним вимогам вищої освіти та сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічна риторика: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Автор. колектив: Сивачук Н. П., Снігур І. М., Санівський О. М. Умань: Видавничополіграфічний цент «Візаві», 2013. 375 с.
2. Березка С.В. Педагогічна фасилітація у ЗВО: теоретичні аспекти підготовки особистості викладача. Педагогічна та вікова психологія, 2019. № 4. Т. 2. URL: http://www.tpsjournal.kpu.zp.ua/archive/4_2019/part_2/3.pdf
3. Винославська О.В., Зликов В.Л. Нормовідповідність і рольова ідентифікація у професійній діяльності викладача школи / О.В.Винославська, В.Л.Зликов // Актуальні проблеми психології. Том 1. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К.: Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2002. – С. 63-67.

4. Дубасенюк О.А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки // Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: Монографія / Авт. кол. О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, С.С. Вітвицька, Н.Г. Сидорчук, О.М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг. ред. проф. О.А. Дубасенюк: Вид. 2-е, доп. – Житомир: Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 8-29.

5. Жирун О.А. Компетенції викладача в умовах формування професійної ідентичності / О.А.Жирун // Вісник Національного технічного університету України «КПІ»: Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2009. – № 3. – Ч. 1. – С. 99-103.

6. Зливков В.Л. Самоідентифікація в педагогічній комунікації / В.Л.Зливков. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2005. – 144 с. – [Бібліотека журналу «Соціальна психологія»].

7. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

8. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність – технологія педагогічної дії. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії: матеріали Всеукраїнської наук.-практичної конференції з міжнародною участю, м. Житомир, 20-21 травня 2011 р. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. С. 6–12 с.

9. Єщенко Т.А. Теорія і практика професійної комунікації. – Львів : Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, 2019. – 65 с.

10. Онуфрієнко Г.С. Риторика. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 592 с.

11. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації: монографія. Чернівці : Книги-XXI, 2009. 527 с

12. Ковальова О. Особливості перспективного розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти. Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи. Вип. 2. 2018. С. 128-134
13. Куций А. М., Романенко М. І., Братаніч Б. В. Міждисциплінарне розуміння предметності соціального інтелекту. Гілея: науковий вісник. Київ, Вип. 141 (2). 2019. С. 14-17
14. Коркішко О. СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ» ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ФЕНОМЕНУ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2023. № 2(104). С. 62–70. URL: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.2\(104\)2023.292300](https://doi.org/10.31865/2077-1827.2(104)2023.292300) (дата звернення: 25.10.2025).
15. Карпенко Н. А. Механізми міжособистісного сприймання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Психологічна». 2011. № 2. С. 15–28.
16. Кириченко Т. В. Психологічні аспекти розвитку комунікації майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. 2017. Вип. 35. С. 172–182.
17. Коць М. О. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога. Практична психологія та соціальна робота. 2007. №1. С. 52–55.
18. Літкевич А.М. Поняття конкурентоспроможності закладу загальної середньої освіти. Педагогічний менеджмент. 2019. № 5(188). С. 29–34.
19. Лосієвська О. Г. Психологічні засади розвитку комунікативних компетенцій професіоналізму майбутнього фахівця гуманітарного профілю : монографія. Київ : Бихун В. Ю. 2020. 319 с

20. Літкевич А.М. Конкурентоспроможність закладу загальної середньої освіти: управлінський аспект. Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки». 2020. Вип. 9(38). С. 63–77.

21. Мусатов С. О. Особистість: комунікативно-психологічна концепція: методологічні проблеми персонології : монографія. Київ; Борислав; Дрогобич : Трек, 2015. 170 с

22. Мусатов С. О. Психологія педагогічної комунікації: теоретико-методологічний аналіз: монографія. К.; Рівне : Ліста-М, 2003. 175 с.

23. Маслова В. А. ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПЕДАГОГА. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія. 2022. № 3. С. 81–85. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.3.16> (дата звернення: 25.10.2025).

24. Мусатов С. О. Психологія педагогічної комунікації: Теоретикометодологічний аналіз: монографія. Київ-Рівне: Ліста-м, 2003. 176 с.

25. Педагогічна комунікація: практикум для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня магістр / укладач О. М. Фенцик. – Мукачево: вид-во МДУ, 2019. – 162с.(8,6 авт.арк.)

26. Товканець Г. В. Перцептивні аспекти педагогічної взаємодії. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2018. Вип. 1(43). С. 242–245.

27. Товканець Г., Товканець О., Лендел Л. Підготовка майбутніх учителів до реалізації педагогічної комунікації як умова ефективної професійної діяльності. *Vzdelávanieaspoločnosť IV: Medzinárodný nekonferenčný zborník*. Prešov: PrešovskejuniverzityvPrešove, 2020.S. 258–264.

28. Товканець Г. В. Перцептивні аспекти педагогічної взаємодії. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2018. Вип. 1(43). С. 242–245.

29. Товканець Г. В., Лендел Л. В. Просодичні особливості соціопедагогічної комунікації. Вісник національного університету Чернігівський колегіум ім. Т.Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки».2019. Вип. 157. С. 229–232.

30. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації: навч.посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 240 с.

31. Семеног О. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів. Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2013. С.266–270.

32. Фенцик О. М. Педагогічна комунікація: навчальний посібник для студентів спеціальностей 011 «Освітні, педагогічні науки», 012 «Дошкільна освіта», 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня магістр / укладач О. М. Фенцик. – Мукачєво: вид-во МДУ, 2018. - 215 с.

33. Шевенко А. М. Методичне забезпечення відбору учнівської молоді до вищих навчальних закладів педагогічного профілю: метод. рекомендації. Київ, 2016. 157 с.

34. Dance F. The Concept of Communication. Journal of Communication. 1970. № 20. P. 201–210.

35. Edward T. Hall, Mildred Reed Hall. Understanding Cultural Differences. 1990 URL: <https://www.timesaver.ru/articles/a1231.php>.

36. Goodenough Ward H. Cultural Anthropology and Linguistics. N.Z., 1964.

37. Kottak C. P. Anthropology: The Exploration of Human Diversity. N.Y.: McGraw-Hill, Inc, 1994. P.40–41.

38. Thomas J. Socha / Building Positive Communication Pedagogy: Positive Experiential Communication Learning in Human Relating / edited by Thomas J. Socha and Margaret J. Pitts 2012 Peter Lang Publisher., Ins. New York. – 355 p. 269.

39. Tracy Bridgeford, Karla Saari Kitalong, Richard Selfe / Innovative Approaches to Teaching Technical Communication / 01.01.2004 / All USU Press Publications. Book 147/ 360 p. 270.

40. Shuang Liu and Cindy Gallois // Integrating intercultural communication and cross-cultural psychology: Theoretical and pedagogical implications // Journal Online Readings in Psychology and Culture 2010, – P 5.

41. Communication strategies in educational management international symposium volume. Ruse, Bulgaria, 2017, 44 p.

42. Kamyshna I., Pavlovykh L. Professional and pedagogical communication. Sciences of Europe. 2020. Vol. 57, p. 43–45.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Анкета для студентів щодо рівня комунікативних умінь

Мета: визначити рівень сформованості комунікативних умінь студентів.

Інструкція: оберіть варіант відповіді, що найбільш відповідає вашій поведінці.

1. Легко висловлюю власну думку під час дискусій у групі:
  - Завжди
  - Часто
  - Іноді
  - Рідко
  - Ніколи
2. Умію враховувати емоційний стан співрозмовника:
  - Завжди
  - Часто
  - Іноді

- Рідко
 Ніколи
3. Можу ефективно вирішувати конфліктні ситуації під час групової роботи:
 Завжди
 Часто
 Іноді
 Рідко
 Ніколи
4. Використовую активне слухання у спілкуванні з одногрупниками та викладачами:
 Завжди
 Часто
 Іноді
 Рідко
 Ніколи
5. Відчуваю психологічний комфорт під час взаємодії з викладачем:
 Завжди
 Часто
 Іноді
 Рідко
 Ніколи

(Можна додати ще 5–10 питань щодо невербальної комунікації, мотивації та рефлексії)

Додаток Б

Таблиця оцінки результатів анкетування студентів

Питання анкети	% високий рівень	% середній рівень	% низький рівень
Висловлення власної думки	62%	28%	10%
Емпатія та врахування емоцій	54%	32%	14%
Вирішення конфліктів	48%	38%	14%
Активне слухання	60%	30%	10%
Психологічний комфорт	65%	25%	10%

Додаток В.

Приклад методичної рекомендації для викладачів

Тема: Розвиток комунікативних умінь студентів під час групових дискусій

Методика:

1. Організувати роботу в малих групах (3–5 студентів).
  2. Поставити завдання для обговорення професійної теми.
  3. Використовувати активне слухання, зворотний зв'язок та рольові вправи.
  4. Після обговорення провести рефлексію: студенти аналізують власну поведінку та взаємодію в групі.
  5. Викладач оцінює розвиток вербальних і невербальних умінь, емпатії та групової координації.
-

Додаток Г. Приклад тренінгового завдання для студентів

Мета: розвиток навичок емпатії та перцептивної компетентності

Інструкція:

1. У парах один студент описує свою уявну проблему, другий — активно слухає та переказує почуте своїми словами.
  2. Потім обидва обговорюють емоції, що виникли під час спілкування.
  3. Завдання: кожен студент робить коротку саморефлексію: що вдалося, що можна покращити.
-